

**UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI
PRÁVNICKÁ FAKULTA**

**PRÁVNE POSTAVENIE CUDZINCOV
V MEDZINÁRODNOM PRÁVE
RIGORÓZNA PRÁCA
56bdf11e-3bf3-4302-bf92-4aff0d760a59**

**UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI
PRÁVNICKÁ FAKULTA**

**PRÁVNE POSTAVENIE CUDZINCŮ V MEDZINÁRODNOM
PRÁVE**

Rigorózna práca

56bdf11e-3bf3-4302-bf92-4aff0d760a59

Študijný odbor:

3.4.1 Právo

Pracovisko (katedra, inštitút ...):

Katedra medzinárodného a európskeho
práva

Oddelenie medzinárodného práva,
medzinárodných vzťahov a politiky

Vedúci rigorózneho práce:

Banská Bystrica, 2014

Mgr. Lukáš Bažik

ABSTRAKT

Mgr. BAŽIK, Lukáš: Právne postavenie cudzincov v medzinárodnom práve (Rigorózna práca). Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici. Právnická fakulta. Katedra medzinárodného a európskeho práva / Oddelenie medzinárodného práva, medzinárodných vzťahov a politiky. Stupeň odbornej kvalifikácie: doktor práv (v skratke „JUDr.“). Banská Bystrica. 2014. Rozsah práce: 74 strán.

Rigorózna práca sa zaoberá právnym postavením cudzincov v medzinárodnom práve. Jednotlivé práva a povinnosti, ktoré štát pobytu cudzincom priznáva, sú charakterizované na základe normatívnej metódy. Prostredníctvom syntézy sa autor zameriava na cudzinca ako jednu z kategórií obyvateľstva, druhy cudzineckých režimov, rozsah práv a povinností cudzincov v štáte pobytu, právnu úpravu vyhostenia, extradíciu v medzinárodnom práve a na azylové právo. Metódou komparácie sú porovnané jednotlivé práva a povinnosti, ktoré cudzincom priznávajú slovenské právne predpisy s právnymi predpismi iných štátov. Pomocou analýzy je urobený rozbor organizácie azylových zariadení v Slovenskej republike, s dôrazom na pobyt cudzincov v záchytnom tábore v Humennom. Cieľom práce je priblížiť priebeh azylového konania a organizáciu azylových zariadení v Slovenskej republike. Medzi hlavné zdroje, s ktorými autor pracoval, patria právne predpisy, najmä zákon č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle, monografie slovenských i českých autorov, či medzinárodné zmluvy o ľudských právach.

Kľúčové slová: Medzinárodné cudzinecké právo. Cudzinec. Cudzinecký režim. Migračná politika. Azylové právo. Extradícia. Ľudské práva a slobody.

ABSTRACT

Mgr. BAŽIK, Lukáš: Legal status of foreigners in the International law (Rigorous thesis). University of Matej Bel in Banská Bystrica. Faculty of Law. Department of International and European Law / Section of International Law, International relations and politics. Qualification level: Doctor of Laws (in short „JUDr.“). Banská Bystrica. 2014. The scope of thesis: 74 pages.

The rigorous thesis deals with the legal status of foreigners in the International law. Individual laws and responsibilities conferred by the particular country of the residence to foreigners are characterized on the basis of the operative method. Through synthesis, the author focuses on the foreigner as the one of the category of population, types of foreigners' regimes, extent of the rights and obligations of foreigners in the country of residence, legal description of deportation, extradition in International law and in the Asylum law. Using of comparison method are compared individual rights and responsibilities accorded to foreigners by Slovak legislation with the legislation of other countries. Analysis is done using parsing of one of the asylum facilities in the Slovak Republic with the focus on residence of foreigners in the detention facility in the Humenné. The aim of the work is to elucidate the course of the asylum procedure and organization of asylum facilities in the Slovak Republic. The main sources of information, which the author worked during writing the rigorous thesis with, include legislation, in particular Act No. 404/2011 Coll. about residence of foreigners; and Act No. 480/2002 Coll. on asylum, monographs of Slovak and foreign authors, as well as international conventions and covenants.

Keywords: International Law of foreigners. Foreigner. Foreigners' regime. Migration policy. Asylum Law. Extradition. Human rights and freedoms.

PREDHOVOR

Tak ako štátnym občanom, aj cudzincom prislúchajú v štáte pobytu určité práva a slobody v rozsahu zodpovedajúceho cudzineckému režimu. Štáty sú povinné rešpektovať základné ľudské práva, predovšetkým chrániť cudzincov pred útokmi na ich život, zdravie, majetok a slobodu.

Objektom výskumu práce je výstižne charakterizovať cudzinca ako jednu z kategórií obyvateľstva, druhy cudzineckých režimov, ako aj podmienky vstupu, pobytu a odchodu cudzincov zo štátu pobytu. Ďalším predmetom práce je vymedziť vybrané práva a povinnosti cudzincov v štáte pobytu a ozrejmiť právnu úpravu vyhostenia.

Predpokladaným prínosom práce je priblížiť postup štátnych orgánov a súdov pri vydávaní páchatel'ov trestných činov zo Slovenskej republiky do cudziny a taktiež priebeh azylového konania v Slovenskej republike. Alternatívnym prínosom je analýza organizácie azylových zariadení v Slovenskej republike, s dôrazom na pobyt žiadateľ'ov o azyl v záchytnom tábore v Humennom.

Okolnosti, pre ktoré si autor práce vybral túto tému sú najmä zvýšený verejný záujem o právne postavenie cudzincov v medzinárodnom meradle a znepokojenie z masívneho prílevu imigrantov, najmä z afrických krajín do Európy. Ďalším dôvodom sú nedôvodné obavy štátnych občanov z integrácie cudzincov do spoločnosti.

Touto cestou by sa chcel autor práce poďakovať Ing. Jane Janovičovej, vedúcej prevádzkového oddelenia Migračného úradu Ministerstva vnútra Slovenskej republiky za povolenie vstupu do jedného z azylových zariadení a za poskytnutie potrebných podkladov o organizácii azylových zariadení v Slovenskej republike, Ľubov Šakovej, výkonnej pracovníčke záchytného tábora v Humennom za interview a prehliadku záchytného tábora v Humennom a Mgr. Jánovi Mantičovi, manažérovi projektu „Obec Rovné – pomoc žiadateľ'om o azyl“ za informácie o činnosti jednej z mimovládnych organizácií zaoberajúcej sa o starostlivosťou o azylantov. Taktiež by sa chcel poďakovať svojej blízkej rodine za podporu počas celého štúdia na Právnickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, ako aj pri písaní záverečnej práce.

OBSAH

ZOZNAM SKRATIEK A ZNAČIEK.....	7
ÚVOD.....	8
1 ÚVOD DO MEDZINÁRODNÉHO CUDZINECKÉHO PRÁVA	10
1. 1 Cudzinec ako jedna z kategórií obyvateľstva	11
1. 2 Druhy cudzineckých režimov	15
2 VSTUP, POBYT A ODPHOD CUDZINCŮV ZO ŠTÁTU POBYTU	18
2. 1 Vstup cudzincov na štátne územie	18
2. 2 Sloboda pohybu a pobytu cudzincov	21
2. 3 Odchod cudzincov zo štátu pobytu	24
3 ROZSAH PRÁV A POVINNOSTÍ CUDZINCŮV V ŠTÁTE POBYTU	26
3. 1 Vybrané práva a slobody cudzincov v štáte pobytu.....	27
3. 2 Povinnosti cudzincov v štáte pobytu.....	31
3. 3 Diplomatická ochrana štátnych príslušníkov	32
4 VYHOSTENIE CUDZINCŮV	35
4. 1 Medzinárodnoprávna úprava vyhostenia	35
4. 2 Právna úprava vyhostenia v Slovenskej republike.....	36
4. 2. 1 Súdne vyhostenie.....	37
4. 2. 2 Administratívne vyhostenie.....	38
4. 3 Princíp non-refoulement.....	41
5 EXTRADÍCIA V MEDZINÁRODNOM PRÁVE	43
5. 1 Pojem a predmet extradície	44
5. 2 Základné zásady extradície	45
5. 3 Extradíčné trestné činy	47
5. 4 Vydanie páchatel'a zo Slovenskej republiky	48
6 AZYLOVÉ PRÁVO	51
6. 1 Formy azylu	52
6. 2 Azylové konanie v Slovenskej republike	54
7 ORGANIZÁCIA AZYLOVÝCH ZARIADENÍ V SLOVENSKEJ REPUBLIKE ..	59

7. 1 Pobyť v záchytnom tábore	61
7. 2 Pobyť v pobytových táboroch.....	65
7. 3 Pobyť v integračnom stredisku	67
7. 4 Projekt „Obec Rovné – pomoc žiadateľom o azyl“	67
ZÁVER	69
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	71

ZOZNAM SKRATIEK A ZNAČIEK

ČR	- Česká republika
ČSR	- Československá republika
EP	- Európsky parlament
EÚ	- Európska únia
Migračný úrad	- Migračný úrad Ministerstva vnútra Slovenskej republiky
NR SR	- Národná rada Slovenskej republiky
OSN	- Organizácia spojených národov
PÚ	- Policajný útvar
PZ SR	- Policajný zbor Slovenskej republiky
SR	- Slovenská republika
Trestný poriadok	- Zákon č. 301/2005 Zb. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov
Trestný zákon	- Zákon č. 300/2005 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
Ústava SR	- Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb.
Zákon o azyle	- Zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov
Zákon o pobyte cudzincov	- Zákon č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

ÚVOD

Právne postavenie cudzincov v medzinárodnom práve je v súčasnej modernej dobe pod značným dohľadom. Vyplýva to z častej migrácie obyvateľstva spôsobenej najmä nepriaznivým životným postavením, zlou politickou situáciou alebo občianskou vojnou v domovskom štáte.

Problematika právneho postavenia cudzincov v medzinárodnom práve sa pre mňa stala vedeckým záujmom hlavne kvôli zvýšenému verejnému znepokojeniu z masívneho prílevu utečencov, hlavne z afrických krajín do Európy. Rozhodujúcim dôvodom, prečo som sa rozhodol danú problematiku spracovať, boli nedôvodné obavy z integrácie cudzincov v spoločnosti a z migračnej politiky európskych krajín.

Pri písaní práce som použil viacero metód. Normatívnu metódu som využil pri definovaní podmienok vstupu, pobytu, odchodu cudzincov zo štátu pobytu, ako aj pri vymedzení vybraných práv a povinností cudzincov. Pomocou syntézy som prepojil kategórie obyvateľstva, druhy cudzineckých režimov, rozsah práv a povinností cudzincov v štáte pobytu, extradíciu v medzinárodnom práve a azylové právo. Metódou komparácie som porovnával jednotlivé práva a povinnosti, ktoré cudzincom priznávajú slovenské právne predpisy s právnymi predpismi iných štátov. Metódou analýzy som urobil rozbor organizácie azylových zariadení v Slovenskej republike.

Cieľom mojej rigorózneho práce je analýza organizácie azylových zariadení v Slovenskej republike, s dôrazom na pobyt žiadateľov o azyl v záchytnom tábore v Humennom. Medzi ďalšie zábery patrí charakteristika súčasnej právnej úpravy upravujúcej vydávanie páchatel'ov trestných činov zo Slovenskej republiky do cudziny a priebehu azylového konania v Slovenskej republike.

Pri písaní práce som vychádzal z dostupných knižných monografií, ktoré boli v adekvátnom počte v slovenskom a českom jazyku. Ďalej som pracoval s právnymi predpismi, najmä so zákonom č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov v znení neskorších predpisov a zákonom č. 480/2002 Z. z. o azyle v znení neskorších predpisov. Pri analýze organizácie azylových zariadení som pracoval s podkladmi, ktoré mi boli poskytnuté od vedúcej pracovníčky záchytného tábora v Humennom a vedúcej prevádzkového oddelenia Migračného úradu Ministerstva vnútra Slovenskej republiky. Charakteristika jednotlivých práv a povinností cudzincov v štáte pobytu vychádzala najmä z multilaterálnych medzinárodných zmlúv o ľudských právach.

V prvej kapitole som poskytol úvod do medzinárodného cudzineckého práva. Táto kapitola je rozdelená na dve podkapitoly, v ktorých som sa zameril na jednotlivé kategórie obyvateľstva, pričom som bližšie charakterizoval pojem cudzinec. Taktiež som rozobral druhy cudzineckých režimov.

Druhá kapitola predstavuje definovanie podmienok vstupu, pobytu a odchodu cudzincov zo štátu pobytu. Delí sa na tri samostatné podkapitoly, v ktorých uvediem podmienky vstupu cudzincov na štátne územie, ako aj podmienky ich odchodu. V jednej z podkapitol bližšie rozoberiem právo pohybu a pobytu cudzincov.

Tretia kapitola sa vyznačuje konkrétnymi právami a povinnosťami, ktoré štát pobytu priznáva cudzincom. V samostatných podkapitolách sa venujem vybraným právam cudzincov, ako aj povinnostiam, ktoré im vyplývajú z právnych predpisov štátu pobytu a domovského štátu. Neopomeniem ani právo na diplomatickú ochranu štátnych príslušníkov.

V štvrtej kapitole rozoberám medzinárodnoprávnú úpravu vyhostenia a jeho právnu úpravu v Slovenskej republike. Pri slovenskej právnej úprave bližšie definujem postup pri administratívnom a súdnom vyhostení. V jednej z podkapitol sa budem venovať aj princípu non-refoulement, t. j. princípu nevydávania, nevyhostenia.

Piatu kapitolu tvorí extradícia v medzinárodnom práve, t. j. vydávanie páchatel'ov trestných činov. V jednotlivých podkapitolách určím pojem a predmet extradície, extradičné trestné činy a základné zásady extradície, ktoré sa používajú pri vydávaní páchatel'ov. Pre lepšie pochopenie zanalyzujem konanie o vydanie osoby zo Slovenskej republiky do cudziny.

Šiesta kapitola pozostáva z medzinárodnoprávnej úpravy azylového práva. Člení sa na dve podkapitoly, v ktorých sa zaoberám formami azylu a konaním o udelenie azylu v Slovenskej republike.

Posledná kapitola predstavuje analýzu organizácie azylových zariadení v Slovenskej republike s podrobnejšou charakteristikou jedného z nich. Pre detailnejší rozbor som si vybral záchytný tábor v Humennom, kvôli tomu, aby som poukázal na nedôvodné obavy z integrácie cudzincov do spoločnosti. Okrem toho rozoberiem aj jednu z mimovládnych organizácií zaoberajúcou sa starostlivosťou o azylantov.

1 ÚVOD DO MEDZINÁRODNÉHO CUDZINECKÉHO PRÁVA

V medzinárodnom cudzineckom práve existuje nejednotnosť, no aj napriek tomu sa medzinárodné spoločenstvo štátov usiluje spriehľadniť a zjednotiť problematiku postavenia cudzincov v medzinárodnom meradle.

„Súhrn zásad a pravidiel, ktoré upravujú postavenie cudzincov, ich práva a povinnosti, obsiahnutých v medzinárodných obyčajoch a v medzinárodných zmluvách tvorí medzinárodné cudzinecké právo.“¹

Predmetom medzinárodného cudzineckého práva sú tie politické, hospodárske, obchodné a kultúrne vzťahy medzi štátmi a medzi štátmi a cudzincami, ktoré sú upravené záväznými pravidlami medzinárodného práva.²

Záväzky, ktoré vyplývajú pre každý štát v oblasti medzinárodného cudzineckého práva je možné vo všeobecnosti charakterizovať tak, že štát je povinný rešpektovať cudzinca jednotlivo ako ľudskú bytosť. Preto musí štát chrániť základné práva cudzinca.³

Vzťah medzinárodného cudzineckého práva k medzinárodnému právu spočíva v tom, že medzinárodné cudzinecké právo obsahuje základné zásady, inštitúty a normy upravujúce vstup a pobytu cudzincov na území štátu, ako aj podmienky opustenia územia štátu cudzincom. Každý štát môže vnútroštátnou právnou úpravou definovať postavenie cudzincov v ich štáte tak, aby nebolo v rozpore so zásadami medzinárodného práva. V opačnom prípade by museli domovské štáty cudzincov prijať príslušné opatrenia v rámci diplomatickej ochrany svojich občanov.⁴

Medzinárodné cudzinecké právo je súčasťou medzinárodného práva verejného. Rovnako ako humanitárne, diplomatické či kozmické právo, tvorí medzinárodné cudzinecké právo jedno z odvetví medzinárodného práva verejného, hoci doposiaľ nebolo právne zjednotené.

Odlišne od medzinárodného cudzineckého práva je upravené slovenské cudzinecké právo, ktoré je súčasťou slovenského právneho systému. *„Slovenské cudzinecké právo je ucelený vnútorne diferencovaný súbor právnych noriem, ktoré upravujú právne postavenie cudzincov na území Slovenskej republiky.“⁵*

¹ Balga, J. a kolektív.: *Slovenské cudzinecké právo*. 2000. s. 9

² tamtiež, s. 10

³ tamtiež, s. 10

⁴ David, V., Sladký, P., Zbořil, F.: *Medzinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 2008. s. 238

⁵ Balga, J.: *Cudzinecký režim*. 1998. s. 36

Slovenské cudzinecké právo napomáha k upevňovaniu právneho statusu cudzinca na našom území. Prostredníctvom právnych noriem zabezpečuje najmä vymedzenie základných práv a povinností cudzincov, ako aj systém sankcií v prípade ich porušovania. Túto úlohu plní tým, že právnymi normami reguluje vzťahy vznikajúce pri aplikácii práv a povinností cudzincov.⁶

Slovenské cudzinecké právo patrí do verejného práva, najmä kvôli tomu, že upravuje vzťahy v oblasti aplikácie právneho postavenia cudzincov štátnymi orgánmi. Tým, že kompetentný štátny orgán aplikuje povolenie vstupu cudzincov na územie SR, pobytu a vycestovania z jeho územia a s tým spojené ich práva a povinnosti, je vyjadrená nadradenosť štátnej moci voči ostatným subjektom slovenského cudzineckého práva.⁷

Ako v každom odvetví práva, tak aj v slovenskom cudzineckom práve rozoznávame medzi materiálnymi a formálnymi prameňmi práva. Materiálnymi prameňmi slovenského cudzineckého práva je úprava podmienok a pravidiel správania sa subjektov v rámci cudzineckého režimu, objektivizácia právnych názorov na právne postavenie cudzincov na území SR, ako aj medzinárodná spolupráca ovplyvňujúca tvorbu cudzineckého práva. Medzi formálne pramene zaradzujeme zákony a podzákonné predpisy SR, právo EÚ (zakladajúce zmluvy, nariadenia a smernice) a medzinárodné zmluvy.

1. 1 Cudziniec ako jedna z kategórií obyvateľstva

Podľa teórie práva obyvateľstvo štátu tvoria občania štátu a cudzinci. Štát vykonáva svoju suverénnu štátnu moc nielen nad územím, ale aj nad obyvateľstvom, ktoré sa na tomto území oprávnenie zdržiava. Túto štátnu moc vykonávajú nad občanmi štátu, bez ohľadu na to, či sa na štátnom území zdržiavajú alebo nie, ako aj nad cudzincami, ktorí sa na štátnom území oprávnenne alebo neoprávnene zdržiavajú.⁸

Základný rozdiel medzi občanmi štátu a cudzincami spočíva v tom, že štátnych občanov viaže k ich domovskému štátu sľub vernosti tvoriaci základ ich štátoobčianskeho vzťahu, u cudzincov takýto sľub k štátu pobytu chýba.⁹

⁶ Balga, J. a kolektív.: *Slovenské cudzinecké právo*. 2000. s. 71

⁷ tamtiež, s. 73

⁸ Prusák, J.: *Teória práva*. 2001. s. 63

⁹ Klučka, J.: *Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť)*. 2011. s. 251

„Obyvateľstvo štátu podľa medzinárodného práva tvoria všetci ľudia, ktorí žijú na jeho území a podliehajú jeho jurisdikcii. Podľa právneho vzťahu k štátu pobytu sa obyvateľstvo rozdeľuje na:

- a) štátnych občanov, t. j. na osoby, ktoré majú štátne občianstvo štátu pobytu,*
- b) cudzincov, t. j. na osoby, ktoré nemajú štátne občianstvo štátu pobytu, ale majú občianstvo iného štátu,*
- c) bipolitov, t. j. na osoby, ktoré majú občianstvo dvoch alebo viacerých štátov a*
- d) apolitov, t. j. na osoby bez štátneho občianstva – bezdomovci.“*

Zástupcovia cudzích štátov, či medzinárodných organizácií, nepatria k obyvateľstvu štátu, pretože používajú v krajine pobytu právo diplomatických výsad a imunit, v dôsledku ktorej nepodliehajú napríklad trestnej alebo inej jurisdikcii štátu pobytu.¹⁰

Na území štátu sa môžu nachádzať, okrem spomenutých kategórií obyvateľstva, aj azylanti, t. j. cudzinci, ktorým sa poskytol v štáte azyl.

Skôr ako bližšie vysvetlím samotný pojem cudzinec je potrebné uviesť niektoré z najdôležitejších právnych inštitútov, ktoré sa v minulosti spájali s uvedeným pojmom. Vývoj práv a povinností, ktoré prislúchali cudzincom sa odvíjal od úplnej bezprávnosti až k jeho rovnosti s občanmi štátu pobytu.

V staroveku bol cudzinec považovaný v štáte pobytu za osobu bez práv a právnych záväzkov. Bol taktiež považovaný za nepriateľa, ktorý bol bez právnej ochrany zo strany štátu. V štátoch, kde štátne zriadenie bolo ovplyvnené náboženskými predstavami, opustenie štátu predstavovalo opustenie boha a stykanie sa s cudzincami bolo považované za nečisté. Už v období gréckych štátov bol vytvorený právny základ pre ochranu cudzincov tým, že sa vytvoril verejný orgán slúžiaci na ochranu cudzincov. Cudzinci, ktorí sa usadili v meste s právom pobytu, mali dokonca prístup k súdom.¹¹

V prípade Rimanov došlo taktiež k posunu od úplného bezprávia cudzincov k zárodkom cudzineckého práva. Svedčí o tom rímske hospitium, neskôr hospitium publicum, tzv. ius gentium. Išlo o zvláštnu inštitúciu pre peregrínov a rôzne klauzuly o ochrane cudzincov, ktoré boli zakotvené v zmluvách uzatváraných s cudzími štátmi. Za väčší medzník vo vývoji cudzineckého práva v tomto období sa pokladá Caracallov zákon z roku 212. Jeho vydaním boli udelené všetkým slobodným obyvateľom v Rímskej ríši občianske práva. Dovtedy prislúchali občianske práva výlučne len Rimanom.¹²

¹⁰ Mráz, S.: *Medzinárodné právo verejné*. 2011. s. 86

¹¹ Balga, J.: *Cudzinec ako personálny substrát štátu*. 2002. s. 35

¹² Balga, J. a kolektív: *Slovenské cudzinecké právo*. 2000. s. 16-17

V stredoveku sa uplatňovala koncepcia, podľa ktorej bol cudzinec subjektom práv, ale v zásade mal horšie právne postavenie ako občan. Viedlo to k prijímaniu špeciálnych predpisov o cudzincoch, ktorí na rozdiel od príslušníkov obce, kmeňa či krajiny mohli za sťažených podmienok nadobúdať majetok alebo vykonávať svoju činnosť. Aj v stredoveku prevládal rozdiel medzi cudzincami obchodníkmi a medzi ostatnými cudzincami. Rozdiel spočíval v tom, že cudzinci obchodníci mali privilegované postavenie, pretože z nich mal panovník väčší úžitok.¹³

Podstatnými zmenami prešlo cudzinecké právo počas francúzskej revolúcie, v ktorej sa zrušilo staré cudzinecké právo a neskorší dekrét z roku 1791 povolil dedičskú postupnosť pre cudzincov, ako aj ich dispozíciu s majetkom. Základom cudzineckého práva sa stali zásady, ktoré prijal Code civil v roku 1789 v článkoch 11 a 13, týkajúcich sa občianskych práv. V článku 11 sa stanovila zásada, podľa ktorej boli občianske práva cudzincov vo Francúzsku rovnaké ako práva Francúzov v cudzom štáte podľa príslušných zmlúv. Podľa článku 13 mohol cudzinec usadený vo Francúzsku uplatňovať všetky občianske práva.¹⁴

Niektoré štáty, ktoré sa cítili byť ohrozené cudzincami, vydávali zákony proti cudzincom, tzv. cudzinecké zákony. Ich prijatím sa ochraňovalo pred nevítanými prisťahovalcami a pred cudzími rasami. Medzi štáty, ktoré prijímali takéto zákony radíme Spojené štáty americké a ich zákony proti prisťahovalcom z Ázie. Do tohto okruhu zákonov patrí aj zákon o potulných cigánoch, vydaný v ČSR. Podľa § 9 zákona o potulných cigánoch bol pobyt cudzozemských potulných cigánov v ČSR zakázaný, pokiaľ by nedostali zvláštne povolenie z ministerstva vnútra.¹⁵

Pojem cudzinec nie je vo všeobecnosti definovaný normami medzinárodného práva. V právnych predpisoch, ako aj v odbornej právnickej literatúre sa pojem cudzinec používa v širšom alebo užšom zmysle. Taktiež poskytuje svojim obsahom negatívne alebo pozitívne vymedzenie.

*„V širšom zmysle sa za cudzinca považuje každá fyzická osoba, ktorá nie je občanom daného štátu.“*¹⁶ Z uvedeného vyplýva, že do kategórie cudzincov možno zaradiť aj apolitov. V tomto zmysle sa viaže pojem na štátne občianstvo iného štátu než štátu pobytu alebo na bezdomovectvo.

¹³ Balga, J.: *Cudzinecký režim*. 1998. s. 34-35

¹⁴ Balga, J. a kolektív: *Slovenské cudzinecké právo*. 2000. s. 18

¹⁵ Balga, J.: *Cudzinec ako personálny substrát štátu*. 2002. s. 37

¹⁶ Balga, J.: *Cudzinecký režim*. 1998. s. 35

*„V užšom zmysle sa za cudzinca nepovažuje každá fyzická osoba, ktorá nie je občanom daného štátu, ale len taká, ktorá má štátoobčiansky vzťah k inému štátu.“*¹⁷ Užšie poňatie pojmu prináša určité prekážky tým, že si obligatórne vyžaduje, aby mal cudzinec akékoľvek štátne občianstvo. Tým sa opomínajú apoliti, ktorí sú súčasťou obyvateľstva.

V prípade negatívneho vymedzenia sa dôraz kladie na neexistujúci právny vzťah a býva zväčša vyjadrený tým, že cudzinec nie je občanom štátu pobytu. Pozitívne vymedzenie predpokladá existujúci právny vzťah, ktorý je vymedzený tým, že cudzinec je občanom iného štátu ako štátu pobytu. V oboch prípadoch sa kladie dôraz na existujúce štátne občianstvo. Súčasná právna úprava európskych štátov má vo svojom právnom poriadku aj negatívne vymedzenie pojmu cudzinec (napr. v ČR, či Maďarsku).¹⁸

V podmienkach SR je pojem cudzinec upravený v § 2 odseku 2 zákona o pobyte cudzincov. Podľa tohto ustanovenia je cudzincom každý, kto nie je občanom SR.

Pojem cudzinec je chápaný vo vnútroštátnej právnej úprave štátov EÚ v dvoch samostatných významoch. Cudzincami sú občania štátov EÚ, ale aj občania tretích krajín, čiže občania nečlenských štátov EÚ.

Pod pojmom cudzinec môžeme vo všeobecnosti chápať fyzickú osobu, ktorá nie je štátnym občanom štátu pobytu, t. j. štátu, na území ktorého sa nachádza, ale má štátoobčiansky vzťah k inému štátu alebo je apolitom v zmysle medzinárodného práva verejného. Pojmovými znakmi definujúcimi cudzinca sú fyzická osoba, štátne občianstvo a štátne územie.

Fyzickou osobou sa rozumie človek ako ľudská bytosť, bez ohľadu na jeho štátnu príslušnosť. Subjektom práva môžu byť aj cudzí štátni príslušníci alebo apoliti.¹⁹

*„Štátne občianstvo je trvalý politicko-právny zväzok fyzických osôb s určitým štátom, z ktorého pre nich vyplýva určitý okruh práv a povinností verejného charakteru, najmä právo účasti na politickej moci.“*²⁰

Štátne územie je definované ako časť zemegule vymedzená štátnymi hranicami, podriadená zvrchovanosti určitého štátu.²¹

Na základe právnych aspektov kategorizácie cudzincov, ich môžeme rozdeliť na:

- a) podľa právnych vzťahov na bipolitov a apolitov,
- b) podľa vízovej povinnosti na vízových a bezvízových cudzincov,

¹⁷ Balga, J.: *Cudzinec ako personálny substrát štátu*. 2002. s. 41

¹⁸ tamtiež, s. 39

¹⁹ Lazar, J. a kolektív.: *Občianske právo hmotné. Tretie doplnené a prepracované vydanie*. 2006. s. 143

²⁰ Mráz, S.: *Medzinárodné právo verejné*. 2011. s. 87

²¹ tamtiež, s. 46

- c) podľa medzinárodných udalostí na utečencov, odídencov a presídlencov a
- d) podľa špeciálneho medzinárodnoprávného statusu na diplomatov, konzulov a cudzincov podliehajúcich špeciálnemu právnemu statusu.²²

Osobitnú kategóriu cudzincov v SR tvoria zahraniční Slováci. Podľa zákona č. 475/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí a o zmene a doplnení niektorých zákonov sa zahraničným Slovákom rozumie osoba, ktorá nemá trvalý pobyt na území SR a nie je štátnym občanom SR, ale uchováva si národné povedomie. Podmienku tvorí fakt, že zahraničný Slovák, alebo jeho predok v priamom rade musí mať slovenskú národnosť.

1. 2 Druhy cudzineckých režimov

„Cudzinecký režim je ucelený systém jednotlivých druhov režimov, ktoré upravujú právne postavenie cudzincov na území štátu pobytu a jeho realizáciu kompetentnými štátnymi orgánmi.“²³

Cudzinci nachádzajúci sa na území cudzieho štátu sú podriadení určitému cudzineckému režimu, ktorý je založený na reciprocite, t. j. na vzájomnom poskytovaní práv cudzincom jednotlivými štátmi a je zakotvená v medzinárodných dokumentoch. Delí sa na formálnu a materiálnu reciprocitu.²⁴

Formálnou reciprocitou sa rozumie poskytovanie tých subjektívnych práv cudzincom, ktoré vyplývajú z miestneho zákona za predpokladu, že právny poriadok štátu, ktorého sú cudzinci štátnymi príslušníkmi, poskytuje zodpovedajúce postavenie jeho príslušníkom nachádzajúcimi sa na jeho území. Upravuje ju príslušný vnútroštátny právny poriadok a medzinárodné zmluvy, ktoré sa za tým účelom uzavreli.²⁵

Materiálna reciprocita znamená poskytnutie určitých konkrétnych, vecne rovnakých práv cudzincom zo strany štátu pobytu s podmienkou, že jeho občania, nachádzajúci sa na území domovského štátu cudzincov, majú tie isté práva a povinnosti.²⁶

Podľa rozsahu uplatňovania jednotlivých práv zo strany štátu k cudzincom rozoznávame tieto druhy cudzineckých režimov:

- a) národný režim,
- b) zmluvný režim,

²² Balga, J.: *Cudzinec ako personálny substrát štátu*. 2002. s. 42

²³ Balga, J.: *Cudzinecký režim*. 1998. s. 16

²⁴ tamtiež, s. 16

²⁵ Balga, J. a kolektív.: *Slovenské cudzinecké právo*. 2000. s. 37

²⁶ Balga, J.: *Cudzinecký režim*. 1998. s. 17

- c) režim najvyšších výhod,
- d) zvláštny (špeciálny) režim,
- e) preferenčný režim a
- f) minimálny cudzinecký štandard.²⁷

Národný režim predstavuje režim, pri ktorom z vnútroštátneho právneho poriadku vyplýva pre cudzincov rovnaké právne postavenie, aké majú jeho vlastní štátni občania. Neznamená to však úplnú asimiláciu cudzincov so štátnymi občanmi. Rozdiel spočíva najmä v právach a povinnostiach, ktoré vyplývajú zo záväzku vernosti občana k domovskému štátu a politických právach.²⁸

Zmluvný režim je založený na osobitnej zväčša bilaterálnej, poprípade multilaterálnej medzinárodnej zmluve, ktorá obsahuje niektorý zo stranami dohodnutý cudzinecký režim. Takýto režim však musí byť v súlade so všeobecnými zásadami medzinárodného cudzineckého práva.²⁹ Štáty si na základe medzinárodných zmlúv s inými štátmi môžu poskytnúť aj iné zmluvne zabezpečené výhody. Ide napríklad o bezvízový styk pre občanov a pod.

Režim najvyšších výhod spočíva v záväzku zmluvných strán, že svojim štátnym príslušníkom budú navzájom poskytovať najvyššie práva a výhody, ktoré poskytujú alebo budú poskytovať štátnym príslušníkom ktoréhokoľvek iného štátu.³⁰

O zvláštny režim ide vtedy, keď štát upravuje jednotlivé práva a povinnosti cudzincov, na rozdiel od svojich občanov, zvláštnymi vnútroštátnymi právnymi predpismi. Takéto predpisy musia rešpektovať minimálne požiadavky medzinárodného cudzineckého práva, ale inak môžu akokoľvek upravovať právne postavenie cudzincov v štáte. Na jednej strane môžu diskriminovať cudzincov oproti svojim štátnym občanom alebo naopak môžu poskytovať cudzincom isté výhody, napríklad v oblasti investícií alebo nákupu určitých druhov tovaru a služieb v štáte pobytu.³¹

Preferenčný režim poskytuje práva cudzincom určitého štátu alebo určitých štátov, ktoré sa neposkytujú príslušníkom tretích štátov. Tento cudzinecký režim je založený na preferenčnom systéme, ktorý sa vyskytuje len v niektorých krajinách, napríklad v štátoch EÚ alebo štátoch Schengenskej dohody. Je to systém odporujúci princípu rovnosti štátov.³²

²⁷ Balga, J.: *Cudzinecký režim*. 1998. s. 17

²⁸ Azúď, J.: *Medzinárodné právo*. 2003. s. 217

²⁹ Balga, J. a kolektív.: *Slovenské cudzinecké právo*. 2000. s. 39

³⁰ Balga, J.: *Cudzinecký režim*. 1998. s. 18

³¹ Mráz, S.: *Medzinárodné právo verejné*. 2011. s. 100-101

³² Balga, J.: *Cudzinecký režim*. 1998. s. 19

Okruh práv a povinností, ktoré je povinný štát pobytu prinajmenšom poskytnúť cudzincovi, vyplývajú zo zásad všeobecného medzinárodného práva. Ide o minimálny cudzinecký režim, ktorý môžeme vo všeobecnosti charakterizovať tak, že štát pobytu je povinný rešpektovať cudzincov ako ľudské bytosti. Aj preto štát chráni a uspokojuje jeho základné ľudské práva a slobody tým, že mu poskytuje najmä určité osobné, majetkové či iné práva. Štát je povinný cudzincov chrániť preventívne a represívne, najmä pred útokmi na ich život, zdravie, slobodu, či majetok.³³

Vo vzťahu k cudzincom je v SR dominantný národný režim, podľa ktorého majú cudzinci nachádzajúci sa na území SR rovnaké práva a slobody ako občania. Zákonom sú niektoré z ich práv oproti právam občanov obmedzené. Charakteristika jednotlivých práv a povinností, ktoré prislúchajú cudzincom zdržiavajúcim sa na území SR, sa nachádzajú v tretej kapitole.

ČR poskytuje cudzincom nachádzajúcim sa na jej území taktiež národný režim. Podľa článku 42 odseku 2 Listiny základných práv a slobôd používajú cudzinci v ČR ľudské práva a základné slobody zaručené Listinou, s výnimkou tých práv a slobôd, ktoré sa výslovne priznávajú len českým štátnym občanom.³⁴

³³ Azud, J.: *Medzinárodné právo*. 2003. s. 218

³⁴ Potočný, M., Ondřej, J.: *Medzinárodní právo veřejné: Zvláštní část*. 2011. s. 64

2 VSTUP, POBYT A ODCHOD CUDZINCŮ ZO ŠTÁTU POBYTU

2. 1 Vstup cudzincov na štátne územie

Každý štát rozhoduje o pripustení cudzincov na svoje štátne územie. Táto voľnosť je obmedzená povinnosťou štátov vzájomne spolupracovať. Štát pritom nemôže akokoľvek obmedzovať styky medzi štátmi s ich občanmi. V súčasnosti neexistuje štát, ktorý by vôbec nepripúšťal cudzincov na svoje štátne územie.³⁵

Štát má možnosť kontroly vstupu cudzincov na svoje územie, má možnosť povoliť, resp. zakázať vstup na základe zákonom ustanovených podmienok. Tie slúžia na ochranu národných záujmov a štátnej bezpečnosti. Z toho vyplýva, že sloboda pohybu a pobytu nepredstavuje neobmedzenú možnosť vstupu cudzích štátnych príslušníkov na územie ktoréhokoľvek štátu.³⁶

Podľa zaužívanej praxe, väčšina štátov uplatňuje pri vstupe cudzincov na ich územie zásadu predbežného individuálneho schvaľovania vstupu štátnymi orgánmi. Predbežný súhlas sa vyznačuje do cestovných dokladov cudzincov ako vízum, ktoré oprávňuje cudzinca k vstupu a pobytu na území štátu.³⁷

Vízum udeľujú konzulárne alebo diplomatické orgány štátu, ktoré sú zvyčajne v domovskom štáte cudzinca, alebo príslušné vnútroštátne orgány priamo na území štátu (napríklad na hraničných priechodoch alebo na letisku). Štátom sa ponecháva voľnosť pri udeľovaní víz, a preto ho môžu štáty odmietnuť so zreteľom na svoje záujmy, či bezpečnosť. Cudzinci nemajú právo na udelenie víza, majú len právo požiadať o udelenie víza štátu, do ktorého chcú vycestovať.³⁸

V dôsledku politických, hospodárskych, či ekonomických zmien dochádza k zvýšenej migrácii obyvateľstva. V tejto súvislosti dochádza k odstraňovaniu bariér pre vstup, pobyt a vycestovanie cudzincov. Jednou z možností uľahčenia migrácie je bezvízový režim.³⁹

O podmienkach vstupu cudzích štátnych príslušníkov na územie štátu sa prevažne uzatvárajú bilaterálne alebo multilaterálne zmluvy, ktoré na základe reciprocity často

³⁵ Azud, J.: *Medzinárodné právo*. 2003. s. 216

³⁶ Pytelová, K.: *Medzinárodné utečenecké právo a nelegálna migrácia*. s. 146

³⁷ David, V., Sladký, P., Zbořil, F.: *Medzinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 2008. s. 239

³⁸ Klučka, J.: *Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť)*. 2011. s. 269

³⁹ Balga, J.: *Cudzinecký režim*. 1998. s. 27

obmedzujú alebo dokonca úplne rušia vízovú povinnosť. Tým sa umožňuje príslušníkom zmluvných strán prekračovať štátnu hranicu aj na iné doklady než cestovné doklady (napríklad len na platný občiansky preukaz a pod.).⁴⁰

SR má v súčasnosti uzatvorené medzinárodné zmluvy o bezvízovom styku s viacerým štátmi. Medzi krajiny, ktorých štátni príslušníci nepodliehajú vízovej povinnosti pri vstupe na územie SR zaradzujeme všetky členské štáty EÚ, Nórsko, Island, Švajčiarsko, Lichtenštajnsko a Monako.

Cudzinci, ktorí sú občanmi štátov, s ktorými nemá SR uzatvorenú dohodu upravujúcu podmienky bezvízového styku, musia mať pre vstup a pobyt na území SR udelené vízum v platnom cestovnom doklade alebo v inom doklade. V súčasnosti je režim víz SR prostriedkom regulujúcim vstup, pobyt a vycestovanie cudzincov z nášho územia a s tým súvisiace práva a povinnosti.

Prax potvrdzuje, že napriek existencii vízovej povinnosti, štáty pravidelne udeľujú výnimky určitým skupinám osôb s cieľom uľahčenia ich vstupu. Ide o držiteľov určitých druhov pasov, napríklad diplomatických alebo služobných pasov.⁴¹

Vstup cudzincov na územie SR definujeme ako prekročenie štátnej hranice SR cudzincom z územia susedného štátu na územie SR za podmienok stanovených právnymi normami.⁴²

Vstup cudzincov na územie SR je ovplyvnený podmienkami vstupu, ktoré sú upravené v druhej časti prvej hlavy zákona o pobyte cudzincov. Medzi takéto podmienky zaradzujeme:

- a) individuálne schvaľovanie vstupu cudzincov príslušnými štátnymi orgánmi SR,
- b) vstup cudzinca na územie SR len s platným cestovným dokladom,
- c) vstup cudzinca na územie SR len na hraničných priechodoch počas ich prevádzky,
- d) povinnosť cudzinca podrobiť sa kontrole príslušníkom PZ a
- e) povinnosť cudzinca preukázať finančné prostriedky na zabezpečenie pobytu.⁴³

Podmienka individuálneho schvaľovania vstupu je základnou podmienkou ovplyvňujúcou ďalšie a má dve časti. Prvá z nich pozostáva z individuálneho schvaľovania vstupu cudzincom, ktorí spĺňajú podmienky stanovené vnútroštátnymi právnymi predpismi. Selekciou cudzincov sa preventívne zamedzuje vstup tých cudzincov, ktorí sú pre SR nežiaduci z rôznych dôvodov. Druhá časť sa odvíja od práva SR prostredníctvom

⁴⁰ Mráz, S.: *Medzinárodné právo verejné*. 2011. s. 99

⁴¹ Klučka, J.: *Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť)*. 2011. s. 269

⁴² Balga, J. a kolektív.: *Slovenské cudzinecké právo*. 2000. s. 92

⁴³ Balga, J.: *Cudzinec ako personálny substrát štátu*. 2002. s. 100

štátnych orgánov odoprieť vstup ktorémukoľvek cudzincovi na územie SR, ak nespĺňa ustanovené podmienky.⁴⁴

Okrem inštitútu odopretia vstupu cudzincovi na územie SR upravuje právna úprava aj vylúčenie odopretia vstupu. Tento inštitút sa využíva najmä pri plnení medzinárodnoprávných záväzkov. Podľa zákona o azyle nie je možné odoprieť vstup na naše územie cudzincovi, ktorý počas hraničnej kontroly požiada na území SR o azyl alebo o poskytnutie dočasného útočiska.

Ďalšou podmienkou pre vstup cudzinca na územie SR patrí predloženie platného cestovného dokladu príslušníkovi PZ, ktorý musí mať náležitosti zodpovedajúce jeho pôvodu a druhu. Predloženie platného cestovného dokladu sa vyžaduje vo väčšine štátov.

Na účely § 2 odseku 1 písmeno k) zákona o pobyte cudzincov sa platným cestovným dokladom rozumie pas alebo iná verejná listina, ak sú za cestovný doklad uznané SR, sú časovo platné, umožňujú jednoznačnú identifikáciu jeho držiteľa, nemajú porušenú celistvosť a nie sú poškodené tak, že zápisy v nich uvedené sú nečitateľné.

Cudzinec, ktorý prejaví záujem o vstup na územie SR a má platný cestovný doklad, môže vstúpiť na naše územie cez hraničný priechod a počas jeho prevádzky. Zriaďovanie a rušenie hraničných priechodov na spoločnej štátnej hranici sa uskutočňuje na základe bilaterálnych medzinárodných zmlúv.⁴⁵ Vonkajšiu hranicu možno prekračovať mimo hraničného priechodu len vtedy, ak to ustanovuje medzinárodná zmluva alebo na základe povolenia Ministerstva vnútra SR.

Na účely zákona o pobyte cudzincov je hraničným priechodom miesto určené medzinárodnou zmluvou na vstup a vycestovanie, na prejazd dopravných prostriedkov a na prepravu tovaru cez vonkajšiu hranicu, alebo verejné letisko, ktorému bolo udelené povolenie na prevádzkovanie letov do tretích krajín alebo letov z tretích krajín.

Podľa § 8 zákona o pobyte cudzincov je cudzinec povinný pri vstupe na územie SR podrobiť sa hraničnej kontrole, ktorú je oprávnený vykonávať príslušník PZ. Pri hraničnej kontrole sa vykonáva prehliadka platnosti, celistvosti, či nepoškodenia cestovného dokladu. Ak policajt pri hraničnej kontrole zistí, že sa cudzinec preukázal falošným cestovným dokladom alebo falošným, či pozmeneným povolením na pobyt, je oprávnený takýto doklad zadržať. Platnosť víza SR sa kontroluje len ak ide o vízového cudzinca.

Poslednou podmienkou pri vstupe cudzincov na územie SR je povinnosť preukázať finančné prostriedky potrebné na pokrytie nákladov spojených s jeho pobytom.

⁴⁴ Balga, J. a kolektív.: *Slovenské cudzinecké právo*. 2000. s. 92-93

⁴⁵ Balga, J.: *Cudzinec ako personálny substrát štátu*. 2002. s. 102

Vstup na územie SR môže byť odmietnutý, len ak cudzinec nespĺňa podmienky vstupu stanovené v právnych predpisoch upravujúcich podmienky vstupu. Ide o prípady, ak sa cudzinec odmietne podrobiť hraničnej kontrole, predloží neplatný cestovný doklad, alebo ak nepreukáže dostatočnú sumu finančnej hotovosti.

2. 2 Sloboda pohybu a pobytu cudzincov

Sloboda pohybu a pobytu je upravená v medzinárodných zmluvách, podľa ktorých majú cudzinci, ktorí sa zákonne nachádzajúci na území určitého štátu, právo vybrať si miesto pobytu a slobodne sa pohybovať na jeho území v rámci platných predpisov.

V rámci občianstva EÚ, podľa článku 21 Zmluvy o fungovaní EÚ, vyplýva každému občanovi právo slobodne sa pohybovať a zdržiavať na území členských štátov pričom podlieha obmedzeniam a podmienkam ustanoveným v zmluvách a v opatreniach prijatých na ich vykonanie. Zmluva o fungovaní EÚ v článku 45 pripúšťa určité obmedzenia týkajúce sa voľného pohybu osôb. Tieto obmedzenia musia byť odôvodnené verejným poriadkom, verejnou bezpečnosťou a ochranou verejného zdravia.

V rámci slobody pohybu a pobytu môžu cudzinci slobodne prísť na ktorékoľvek miesto na našom území s výnimkou tých miest, kde sú vzhľadom na bezpečnosť štátu (napríklad priestory určené na vojenský výcvik) alebo v záujme ochrany prírody (napríklad prírodné rezervácie) buď úplne alebo čiastočne uzavreté pre celú širokú verejnosť.⁴⁶

Sloboda pohybu a pobytu, ako aj sloboda voľného opustenia územia môže byť obmedzená len zákonom. Ústava SR uvádza aj prípady, pri ktorých dochádza k obmedzeniu týchto slobôd. Tieto slobody môžu byť obmedzené, ak je to nevyhnutné pre bezpečnosť štátu, udržanie verejného poriadku, ochranu zdravia alebo ochranu práv a slobôd iných. Kvôli ochrane prírody dochádza k obmedzeniu na vymedzených miestach.

Sloboda pohybu a pobytu cudzincov na území SR je ústavne garantovaná v článku 23 odseku 1 Ústavy SR a SR je povinná vytvárať všetky predpoklady na to, aby nedošlo k obmedzovaniu tejto slobody. Uvedená sloboda sa zaručuje všetkým osobám zdržiavajúcich sa na našom území bez ohľadu na ich štátnu príslušnosť.

Pobyt cudzincov na území SR v súčasnosti upravuje zákon o pobyte cudzincov. Podľa § 1 odseku 2 sa personálna pôsobnosť zákona o pobyte cudzincov vzťahuje na cudzincov, ktorí požiadali o udelenie azylu alebo o poskytnutie doplnkovej ochrany na

⁴⁶ Chovanec, J.: *Základné ľudské a občianske práva a slobody v Slovenskej republike*. 2013. s. 72

území SR, ktorým bol udelený azyl na území SR, ktorým bola poskytnutá doplnková ochrana na území SR, ktorí požiadali o poskytnutie dočasného útočiska na území SR alebo ktorým bolo poskytnuté dočasné útočisko na území SR.

„Pobytom cudzinca na území SR sa rozumie jeho zdržiavanie sa na území SR na základe povolenia vydaného štátnym orgánom za účelom stanoveným právnymi normami.“⁴⁷

Podmienky pobytu cudzinca na území štátu tvoria predmet vnútroštátnej úpravy štátu pobytu a vo všeobecnosti platí pravidlo, podľa ktorého čím dlhší čas cudzinec plánuje zotrvať na jeho území, tým viac administratívnych podmienok musí splniť. Pri krátkodobých pobytoch cudzinci zväčša nemusia splniť žiadne osobitné registračné požiadavky, kým pri dlhodobom alebo trvalom pobyte štáty vyžadujú splnenie osobitných podmienok, ktorými sú napríklad registrácia a povolenie na dlhodobý, resp. trvalý pobyt.⁴⁸

V medzinárodnom cudzineckom práve rozoznávame krátkodobý, dlhodobý a trvalý pobyt. Krátkodobý pobyt má umožniť bežnú mobilitu nevyhnutnú v dnešnej modernej spoločnosti (napríklad turizmus, obchodné alebo osobné návštevy, či účasť na konferenciách), avšak nemá viesť k dlhodobému usadeniu cudzincov v štáte pobytu. Ide len o prechodný pobyt cudzinca. Držitelia krátkodobého pobytu používajú v štáte pobytu najnižšiu úroveň právneho postavenia. Dlhodobý pobyt slúži k dlhšiemu pobytu cudzincov a jeho držitelia majú vo väčšine prípadov možnosť si toto povolenie predĺžiť s možnosťou získať povolenie k trvalému pobytu. S dlhodobým pobytom je spojená väčšia miera práv ako pri krátkodobom pobyte. Povolenie k trvalému pobytu sa vydáva na dobu neurčitú a jeho držitelia majú právne postavenie, ktoré je porovnateľné s postavením štátneho občana.⁴⁹

Podľa zákona o pobyte cudzincov rozlišujeme medzi prechodným, trvalým, dlhodobým a tolerovaným pobytom.

V ČR a jeho právnej úprave sú obdobné druhy pobytov, a to krátkodobý, dlhodobý a trvalý pobyt. Iný systém pobytov má Maďarsko, ktoré vo svojej právnej úprave, okrem spomenutých pobytov, pozná aj trvalý pobyt pre prisťahovalcov. Odlišná úprava jednotlivých druhov pobytov je v Nemecku, ktoré rozlišuje medzi jednoduchým (prostým)

⁴⁷ Balga, J.: *Cudzinec ako personálny substrát štátu*. 2002. s. 108

⁴⁸ Klučka, J.: *Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť)*. 2011. s. 270

⁴⁹ Čížinský, P. a kol.: *Cizinecké právo*. 2012. s. 29-30

pobytom, oprávneným pobytom, krátkodobým pobytom a pobytom vyplývajúcim z medzinárodnoprávných a humanitných dôvodov.⁵⁰

Podľa zákona o pobyte cudzincov prechodný pobyt oprávňuje cudzinca zdržiavať sa, vycestovať a opätovne vstupovať na územie SR v čase, na aký mu bol udelený. Zásadne je viazaný len na jeden účel. V prípade, že cudzinec chce vykonávať inú činnosť, než na akú mu bol udelený prechodný pobyt, musí podať novú žiadosť o udelenie prechodného pobytu. Prechodný pobyt môže PÚ udeliť cudzincovi na účel podnikania, zamestnania, štúdia, osobitnej činnosti, výskumu a vývoja, zlúčenia rodiny a na účel plnenia služobných povinností civilnými zložkami ozbrojených síl. Rovnako sa môže udeliť aj cudzincovi, ktorý ma priznané postavenie Slováka žijúceho v zahraničí a cudzincovi, ktorý má priznané postavenie osoby s dlhodobým pobytom v inom členskom štáte EÚ. Dĺžka prechodného pobytu je pre jednotlivé účely rôzna.

Trvalý pobyt oprávňuje, podľa zákona o pobyte cudzincov, cudzinca zdržiavať sa, vycestovať a opätovne vstupovať na územie SR v čase, na ktorý mu bol trvalý pobyt udelený. Trvalý pobyt je trvalý pobyt na päť rokov, trvalý pobyt na neobmedzený čas a pobyt cudzinca s priznaným postavením osoby s dlhodobým pobytom EÚ.

Tolerovaný pobyt sa cudzincovi udelí, ak existuje prekážka pre jeho administratívne vyhostenie, alebo ak jeho vycestovanie nie je možné a jeho zaistenie nie je účelné. Tento druh pobytu sa udeľuje na dobu trvania dôvodov na jeho udelenie, najviac na 180 dní.

Dlhodobý pobyt sa udeľuje na neobmedzený čas. Podmienky udelenia, zániku, či zrušenia jednotlivých pobytov upravuje samotný zákon o pobyte cudzincov.

Nárast migrácie osôb prináša okrem legálneho vstupu cudzincov na územie štátu aj možno nelegálneho vstupu. Ten môže byť sankcionovaný v zmysle vnútroštátnych právnych poriadkov.

„Za protiprávny pobyt považujeme konanie cudzinca porušujúce ustanovenia normatívnych právnych aktov upravujúcich pobyt cudzincov na území SR.“⁵¹

Medzi sankcie, ktoré možno cudzincovi uložiť za protiprávny pobyt na území SR zaraďujeme zákaz pobytu, administratívne vyhostenie, zaistenie cudzinca a uloženie pokuty za priestupok. Podrobnejšie sa týmto sankciám budem venovať v štvrtej kapitole.

⁵⁰ Balga, J.: *Cudzinec ako personálny substrát štátu*. 2002. s. 109

⁵¹ Balga, J. a kolektív.: *Slovenské cudzinecké právo*. 2000. s.114-115

2. 3 Odchod cudzincov zo štátu pobytu

Tak ako vstup cudzincov na územie štátu, aj ich odchod zo štátu pobytu upravujú medzinárodné zmluvy o ľudských právach. Podľa týchto multilaterálnych medzinárodných zmlúv môže každý slobodne opustiť ktorúkoľvek krajinu, i svoju vlastnú.

Z právneho vzťahu cudzinca voči štátu pobytu vyplýva, že cudzinec môže kedykoľvek odísť a štát pobytu nemá právo mu v tom brániť. Existuje tu určitá „brzda“ zo strany štátu pobytu, ktorá mu umožňuje vyžadovať, aby cudzinec pred odchodom požiadal o vydanie individuálneho povolenia na vycestovanie alebo má právo cudzinca zadržať (napríklad z dôvodu účasti na trestnom konaní, pri nezaplatení daní a podobne).⁵²

Štát nemá právo brániť cudzincovi v odchode, no má právo vyzvať cudzinca, ktorým svojim konaním ohrozuje alebo poškodzuje bezpečnosť a poriadok v štáte, aby jeho štátne územie opustil. Pri neuposlúchnutí nasleduje vyhodenie.⁵³

Právo slobodne opustiť územie SR podľa článku 23 odseku 2 Ústavy SR sa okrem občanov vzťahuje aj na cudzincov nachádzajúcich sa na našom území. Sloboda voľného opustenia územia SR sa v prípade cudzincov nespája s ich opätovným návratom na naše územie. Toto právo či skôr sloboda sa zaručuje každému, kto sa oprávnene zdržiava na našom území. Sloboda voľného opustenia územia môže byť obmedzená len zákonom. Ústava SR uvádza aj prípady, pri ktorých dochádza k obmedzeniu týchto slobôd. Tieto slobody môžu byť obmedzené, ak to je nevyhnutné pre bezpečnosť štátu, udržanie verejného poriadku, ochranu zdravia alebo ochranu práv a slobôd iných.

Cudzinec, ktorý sa oprávnene zdržiava na území SR, môže kedykoľvek slobodne opustiť toto územie rovnako ako občan SR. Taktiež môže kedykoľvek vycestovať do svojho domovského štátu.⁵⁴

*„Za vycestovanie cudzinca z územia SR považujeme opustenie územia SR cudzincom na základe povolenia vycestovať do zahraničia štátnym orgánom podľa podmienok stanovených právnymi normami, pokiaľ vycestovanie cudzincovi nebolo odopreté.“*⁵⁵

Pri vycestovaní z územia SR musí cudzinec splniť určité podmienky, najmä je povinný predložiť platný cestovný doklad a podrobiť sa hraničnej kontrole. Ako doklad

⁵² Mráz, S.: *Medzinárodné právo verejné*. 2011. s. 102

⁵³ Pytel'ová, K.: *Medzinárodné utečenecké právo a nelegálna migrácia*. s. 146

⁵⁴ Kráľ, J. a kolektív: *Ústavné garancie ľudských práv*. 2004. s. 71

⁵⁵ Balga, J. a kolektív: *Slovenské cudzinecké právo*. 2000. s. 123

oprávňujúci cudzincovi vycestovať slúži cudzinecký pas. Jeho platnosť sa určí na nevyhnutný čas, najdlhšie na jeden rok.

PÚ majú právo odoprieť vycestovanie cudzincovi v prípadoch taxatívne stanovených právnymi normami. V súčasnosti možno odoprieť vycestovanie cudzincovi, proti ktorému bol nariadený výkon rozhodnutia pre neplnenie vyživovacej povinnosti alebo finančných záväzkov voči SR. Vycestovanie je možné odoprieť aj v prípade, ak je proti cudzincovi vedené trestné stíhanie, alebo ak nevykonal trest odňatia slobody uložený súdom.⁵⁶

⁵⁶ Balga, J. a kolektív: *Slovenské cudzinecké právo*. 2000. s. 123-124

3 ROZSAH PRÁV A POVINNOSTÍ CUDZINCŮ V ŠTÁTE POBYTU

Rozsah jednotlivých práv a povinností cudzinců v štáte pobytu podlieha výlučne vnútroštátnej právnej úprave, ktorá musí rešpektovať všeobecne platné zásady medzinárodného cudzineckého práva. Tie vychádzajú zo všeobecných zásad medzinárodného práva, čiže zo zásady vzájomnosti a zo zásady rovnoprávnosti. Ďalej musí dodržiavať záväzky vyplývajúce z medzinárodných zmlúv, ktoré štát v oblasti cudzineckého práva uzatvoril s inými štátmi. Tieto záväzky vznikajú napríklad z povinnosti rešpektovať základné ľudské práva alebo strpieť diplomatickú ochranu cudzích štátnych príslušníkov.⁵⁷

„Spôsobilosť osoby uplatňovať a zabezpečiť si určité výhody plynúce z medzinárodného práva na základe toho, že je štátnym občanom určitého štátu, nazývame medzinárodnoprávnym indigenátom.“ Pojem „indigenát“ nie je všeobecne prijatý. Spôsobilosť uplatňovať si určité práva v rámci vnútroštátneho právneho poriadku nezávisí od miesta pobytu občana. To znamená, že niektoré práva môžeme uplatňovať prostredníctvom svojho štátu aj vtedy, ak sa nachádzame v cudzine.⁵⁸

Obsah obyčajových pravidiel medzinárodného cudzineckého práva nie je doposiaľ priehľadný, čo dáva dôvod pre spory medzi štátmi. O rozdieloch v tejto oblasti svedčia neúspešné pokusy o kodifikáciu medzinárodného cudzineckého práva. Neuspel ani kodifikačný pokus Parížskej konferencie o hospodársky práva cudzinců v roku 1929 a ani pokus Haagskej konferencie o zodpovednosti štátov za škodu spôsobenú cudzincom v roku 1930.⁵⁹

Ku kodifikácii práv cudzinců došlo až na Valnom zhromaždení OSN, ktorému sa podarilo vypracovať a následne schváliť v roku 1985 Deklaráciu o ľudských právach jednotlivcov, ktorí nie sú štátnymi občanmi krajiny v ktorej žijú. Táto deklarácia potvrdila aj staršiu zásadu cudzineckého práva, podľa ktorej cudzinci museli dodržiavať zákony štátu, v ktorom žili alebo mali pobyt. Jedinou slabinou bol fakt, že deklarácia len štátom odporúčala, aby udeľovali cudzincom rovnaké práva ako svojim občanom.⁶⁰

Hoci v medzinárodnom práve neexistuje univerzálna či regionálna medzinárodná zmluva, ktorá by upravovala právne postavenie cudzinců v štáte pobytu, tak mnohé práva je možné vyabstrahovať z medzinárodných zmlúv o ľudských právach.

⁵⁷ Potočný, M., Ondřej, J.: *Medzinárodní právo veřejné: Zvláštní část*. 2011. s. 50

⁵⁸ Mráz, S.: *Základy medzinárodného práva verejného*. 1996. s. 46

⁵⁹ Balga, J. a kolektív.: *Slovenské cudzinecké právo*. 2000. s. 71

⁶⁰ David, V., Sladký, P., Zbořil, F.: *Medzinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 2008. s. 238

Medzi medzinárodné dokumenty, ktoré v súčasnosti upravujú práva a povinnosti cudzincov v štáte pobytu môžeme zaradiť: Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach, Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach, Všeobecnú deklarácia ľudských práv (Charta ľudských práv), Chartu základných práv EÚ, Dohovor o právnom postavení utečencov, Dohovor o právnom postavení osôb bez štátnej príslušnosti, Dohovor o účasti cudzincov na verejnom živote na miestnej úrovni a Deklarácia o ľudských právach jednotlivcov, ktorí nie sú štátnymi občanmi krajiny, v ktorej žijú a mnoho ďalších.

3. 1 Vybrané práva a slobody cudzincov v štáte pobytu

Práva a slobody, ktoré sa priznávajú nielen cudzincom, by sme mohli rozdeliť na základné ľudské práva a slobody, politické práva, hospodárske, sociálne a kultúrne práva a právo na súdnu ochranu.

Podľa Ústavy SR sa základné práva a slobody zaručujú na území SR všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Ústava SR ďalej ustanovuje, že cudzinci používajú v SR základné práva a slobody zaručené Ústavou SR, okrem práv a slobôd, subjektom ktorých môžu byť len občania SR.

Štát je povinný uznávať cudzinca za spôsobilý subjekt obvyklých práv a záväzkov. Cudzinec v rámci spôsobilosti na práva môže napríklad nadobúdať majetok, uzatvárať manželstvo, uzatvárať zmluvy, nadobúdať dedičstvo, či vyhotovovať závet.⁶¹

V podmienkach SR má každý spôsobilosť na práva a spôsobilosť na právne úkony bez ohľadu na štátnu príslušnosť.

Medzi základné ľudské práva a slobody patrí právo na život. Toto najzákladnejšie právo je formulované, okrem článku 15 Ústavy SR, aj v článku 2 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, v článku 3 Všeobecnej deklarácií ľudských práv, v článku 6 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach, či v článku 2 Charty základných práv EÚ. Podľa týchto medzinárodných dohovorov má každá ľudská bytosť právo na život a nikoho nemožno zbaviť života.

⁶¹ Mráz, S.: *Medzinárodné právo verejné*. 2011. s. 100

Osobná sloboda cudzinca je zaručená v článku 17 Ústavy SR. Podľa tohto článku nemožno cudzinca stíhať alebo pozbaviť osobnej slobody inak, ako z dôvodov a spôsobom ustanovených zákonom. Dotýka sa ktoréhokoľvek cudzinca, ktorý odmietne preukázať svoju totožnosť alebo je obvinený zo spáchania trestného činu. Rovnako to upravuje Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach v článku 9, či Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd v článku 5.

Štát nesmie počas pobytu od cudzinca požadovať, aby vykonával vojenskú alebo inú nútenú službu. Cudzinca nikto nesmie nútiť k akejkoľvek činnosti smerujúcej proti jeho domovskému štátu. Štát však môže od cudzinca vyžadovať služby vo verejnom záujme, medzi ktoré zaradujeme napríklad pomoc pri živelných pohromách.⁶²

Podľa článku 17 Charty základných práv EÚ a článku 17 Všeobecnej deklarácie ľudských práv má každý právo vlastniť svoj majetok, užívať ho, nakladať s ním a odkázať ho. Nikto nesmie byť svojvoľne pozbavený svojho majetku. V SR môžu cudzinci nadobúdať vlastnícke právo k nehnuteľnostiam len za podmienok upravených zákonom č. 202/1995 Z. z. Devízový zákon a zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon NR SR č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov. V § 19a spomenutého zákona sú ustanovené prípady, kedy cudzinec nemôže nadobudnúť vlastnícke právo. Cudzinec nemôže nadobudnúť vlastnícke právo k pôde, ktorá tvorí poľnohospodársky alebo lesný pôdny fond a k nehnuteľnostiam, ktorých nadobúdanie je obmedzené osobitnými predpismi.

Právo cudzincov slobodne sa združovať je zaručené v článku 22 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach, v článku 15 Ženevského dohovoru a v článku 3 Dohovoru o účasti cudzincov vo verejnom živote na miestnej úrovni. V podmienkach SR je toto právo zaručené v článku 29 Ústavy SR, podľa ktorého má každý právo spolu s inými sa združovať v spolkoch, spoločnostiach alebo iných združeniach. Obmedzenie tejto slobody pre cudzincov spočíva v tom, že len občania SR majú právo zakladať politické strany a hnutia a združovať sa v nich.

Jednotlivé štáty priznávajú cudzincom volebné právo len v obmedzenej miere a v niektorých štátoch dokonca toto právo cudzinci vôbec nemajú. Podľa článku 6 Dohovoru o účasti cudzincov na verejnom živote na miestnej úrovni sa volebné právo v komunálnych voľbách priznáva každému cudzincovi, ktorý spĺňa rovnaké podmienky ako iní občania.

⁶² Mráz, S.: *Medzinárodné právo verejné*. 2011. s. 100

Cudzinci žijúci v SR môžu uplatňovať svoje volebné právo, t. j. právo voliť a právo byť volený, len obmedzene. Toto obmedzenie sa týka volieb do Národnej rady SR a voľby prezidenta SR, v ktorých môžu voliť a byť volení len občania SR.

Právo na prácu je zakotvené v článku 6 Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach, v článku 15 Charty základných práv EÚ, v článku 23 Všeobecnej deklarácie ľudských práv a v článku 17 Ženevského dohovoru. Podľa Ženevského dohovoru sa utečencom priznáva právo na zamestnanie za rovnakých podmienok ako sa poskytuje cudzincom.

V podmienkach SR je právo na prácu upravené v zákone č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov, v zákone č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov a v zákone č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Podľa § 5a odseku 1 živnostenského zákona môžu cudzinci podnikat' na území SR za rovnakých podmienok ako občan SR v súlade so zásadou rovnakého zaobchádzania v pracovnoprávných a obdobných právnych vzťahoch ustanovených antidiskriminačným zákonom (pozn. zákonom č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov). Podľa zákona o službách zamestnanosti má cudzinec s udeleným azylom rovnaké právo na zamestnanie ako občan SR. Zákonníkom práce sa riadia pracovnoprávne vzťahy medzi zamestnancami a zahraničnými zamestnávateľmi na území SR, ako i medzi cudzincami pracujúcimi na ich území a tuzemskými zamestnávateľmi, pokiaľ to inak neustanovujú právne predpisy o medzinárodnom práve súkromnom.

Zamestnávanie cudzincov sa rieši zväčša medzinárodnými zmluvami. SR ustanovuje tzv. kvóty pre zamestnávanie cudzincov. Zamestnávateľa, resp. podnikateľa, ktorí chcú zamestnať cudzincov, si musia splniť ohlasovaciu povinnosť na príslušnom úrade práce. Nadštandardné vzťahy má SR len s ČR, pričom pri zamestnávaní občanov týchto krajín neplatia žiadne obmedzenia, okrem ohlasovacej povinnosti.⁶³

Právo na vzdelanie sa zabezpečuje rovnakým spôsobom ako občanom, tak aj cudzincom. To je ustanovené v článku 13 Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach, v článku 2 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, v článku 28 Dohovoru o právach dieťaťa alebo v článku 22 Ženevského dohovoru. Podľa článku 42 Ústavy SR majú aj cudzinci právo na vzdelanie.

⁶³ Kráľ, J. a kolektív: *Ústavné garancie ľudských práv*. 2004. s. 119

Po dovŕšení ťiesteho roku veku sa na deti cudzincov, rovnako ako na občanov, vzťahuje povinná školská dochádzka. Do príslušného ročníka základnej školy ich zaraďuje riaditeľ školy na základe zistení úrovne zvládnutia slovenského jazyka a doterajšieho stupňa vzdelania. Rodičia sú povinní zapísať dieťa do školy a dbať na jeho povinnú školskú dochádzku. Po skončení povinnej školskej dochádzky môžu cudzinci pokračovať v štúdiu na stredných a vysokých školách.

Čo sa týka práva na súdnu ochranu je štát pobytu povinný umožniť cudzincom prístup k súdom a iným štátnym úradom tým, že mu poskytne právo vystupovať pred súdom ako strana. Taktiež je povinný mu zabezpečiť obvyklé právne zastúpenie, právo na obhajobu a právo na tlmočníka, ak cudzinec vyhlási, že neovláda jazyk, v ktorom sa vedie konanie pred súdom. Cudzinec nesmie byť v štáte pobytu svojvoľne zatknutý a ani držaný vo väzbe.⁶⁴

Cudzinci po splnení podmienok ustanovených vnútroštátnym právnym poriadkom štátu pobytu, môžu požiadať o ich štátne občianstvo. Každý štát má tieto podmienky upravené rozdielne. Podmienky sa viažu napríklad na trvalý pobyt cudzinca na území štátu pobytu, jeho bezúhonnosť, preukázanie ovládania štátneho jazyka štátu pobytu alebo splnenie iných povinností. Podmienky pre udelenie štátneho občianstva SR sú upravené v zákone č. 40/1993 Z. z. o štátnom občianstve SR v znení neskorších predpisov. Po ich splnení sa môže žiadateľovi, ktorý nie je štátnym občanom SR, udeliť štátne občianstvo SR. Spomenutý zákon upravuje aj postup štátnych orgánov pri udelení štátneho občianstva, ako aj možnosť jeho straty.

Okrem vybraných práv a slobôd, ktoré štáty pobytu cudzincom priznávajú, majú cudzinci mnoho ďalších práv. Podľa nich má cudzinec právo na ochranu proti nezákonnému zasahovaniu do súkromia, rodiny, obydľia alebo korešpondencie, právo na slobodu myslenia, názoru, svedomia a náboženstva, alebo právo na slobodu prejavu. No aj tieto práva môžu byť štátom pobytu obmedzené.

Okrem týchto základných práv, ktoré má štát na základe všeobecného medzinárodného práva poskytovať všetkým cudzincom, možno založiť ich ďalšie práva na základe partikulárnych dohôd. V nich sa poskytovanie viaže na podmienku, že i druhé zmluvné štáty budú recipročne postupovať voči občanom ostatných signatárov.⁶⁵

⁶⁴ Mráz, S.: *Medzinárodné právo verejné*. 2011. s. 100

⁶⁵ Potočný, M., Ondřej, J.: *Medzinárodní právo veřejné: Zvláštní část*. 2011. s. 63

3. 2 Povinnosti cudzincov v štáte pobytu

So subjektívnymi právami a slobodami, ktoré sa cudzincom priznávajú v štáte pobytu, sú spojené aj určité povinnosti. Ide najmä povinnosť niečo strpieť, dať, konať či opomenúť.

Povinnosti cudzincov môžeme vo všeobecnosti rozdeliť na:

- a) povinnosti vyplývajúce z právnych predpisov štátu pobytu a
- b) povinnosti vyplývajúce z právnych predpisov domovského štátu.⁶⁶

Kumuláciou týchto dvoch povinností sa odzrkadľuje v povinnosti mať cestovný alebo iný doklad. Ten je potrebný v prípade vycestovania z územia domovského štátu a vstupu na územie iného štátu.⁶⁷

Najzákladnejšou povinnosťou cudzinca je dodržiavať všeobecne záväzné právne predpisy platné v štáte pobytu. V prípade ich porušenia dochádza k sankcionovaniu. Dodržiavanie právnej normy vyplýva z jej právnej záväznosti, ktorá spočíva v tom, že v právnej norme je stanovená aj právna povinnosť.⁶⁸

Táto obyčajová zásada medzinárodného cudzineckého práva je upravená aj v článku 4 Deklarácie o ľudských právach jednotlivcov, ktorí nie sú štátnymi občanmi krajiny, v ktorej žijú. Podľa nej musia cudzinci dodržiavať zákony štátu, v ktorom žijú, alebo na území ktorého sa nachádzajú a rešpektovať obyčaje a národné tradície tohto štátu. Od tejto zásady sa odvíjajú ďalšie, najmä pokiaľ ide o povinnosti samotného štátu pobytu voči cudzincom.

Napriek pobytu na území cudzieho štátu je cudzinec viazaný k svojmu domovskému štátu štátoobčianskym zväzkom. Na základe toho je povinný platiť domovskému štátu dane, vrátiť sa na výzvu do vlasti, zdržať sa akejkoľvek činnosti namierenej proti domovskému štátu, či zachovávať štátne tajomstvo.⁶⁹

Ďalšie povinnosti pre cudzinca, okrem uvedenej základnej povinnosti, ktorú má cudzinec v štáte pobytu, ukladá v SR najmä zákon o pobyte cudzincov a zákon o azyle. Zákon o pobyte cudzincov taxatívne stanovuje povinnosti pre cudzinca spojené s jeho vstupom, pobytom alebo povolením vycestovať z územia SR. Zákon o azyle stanovuje povinnosti, ktoré cudzincovi prislúchajú počas konania o udelenie azylu, ako aj po udelení azylu.

⁶⁶ Balga, J. a kolektív.: *Slovenské cudzinecké právo*. 2000. s. 121

⁶⁷ Balga, J.: *Cudzinec ako personálny substrát štátu*. 2002. s. 55

⁶⁸ tamtiež, s. 55-56

⁶⁹ Mráz, S.: *Medzinárodné právo verejné*. 2011. s. 99

Medzi povinnosti cudzinca vyplývajúce z Ústavy SR zaradujeme povinnosť chrániť a zveľaďovať životné prostredie a kultúrne dedičstvo.

3. 3 Diplomatická ochrana štátnych príslušníkov

Diplomatická ochrana je v medzinárodnom práve upravená normami obyčajového práva. V roku 2006 Komisia OSN pre medzinárodné právo kodifikovala diplomatickú ochranu Návrhom článkov o diplomatickej ochrane.⁷⁰

Podľa tohto návrhu je diplomatická ochrana spätá s inštitútom zodpovednosti za medzinárodné protiprávne správanie. Jej cieľom je dovolanie sa zodpovednosti štátu za škodu spôsobenú jeho protiprávnym správaním cudzej fyzickej alebo právnickej osoby.⁷¹

„Diplomatickú ochranu je možné definovať ako dovolanie sa žiadajúceho štátu prostriedkami diplomatickej ochrany, alebo inými prostriedkami mierového riešenia sporov, zodpovednosti druhého štátu za škodu spôsobenú jeho medzinárodne protiprávnym správaním voči fyzickej alebo právnickej osobe, ktorá je štátnym príslušníkom žalujúceho štátu.“ Táto definícia, ktorá je uvedená aj v článku 1 Návrhu článkov diplomatickej ochrany, je vyhlásená Medzinárodným súdnym dvorom za obyčajovú normu.⁷²

Podľa článku 2 Návrhu má štát právo vykonávať diplomatickú ochranu svojich štátnych príslušníkov, no nemá povinnosť jej výkonu. Aby bolo možné vykonať diplomatickú ochranu je nevyhnutné splniť základné podmienky. Medzi tieto podmienky zaradujeme trvalú štátnu príslušnosť od času porušenia práv osoby až po vznesenie nároku štátom jeho štátnej príslušnosti a vyčerpanie vnútroštátnych opravných prostriedkov.⁷³

Ak štát pobytu porušuje voči cudzincovi medzinárodné právo, tak v tom prípade štát, ktorého osoba je štátnym príslušníkom, môže prevziať jeho nárok a uplatňovať ho voči štátu pobytu ako svoj vlastný. Z toho vyplýva pre domovský štát cudzinca právo uplatňovať diplomatickú ochranu.⁷⁴

V takomto prípade, spor medzi fyzickou alebo právnickou osobou a štátom, prechádza z oblasti vnútroštátneho práva do oblasti medzinárodného práva. Spor, ktorý vznikol sa spravuje pravidlami platnými na riešenie medzinárodných sporov. Nárok na

⁷⁰ Vršanský, P., Valuch, J. a kolektív.: *Medzinárodné právo verejné - Osobitná časť*. 2013. s. 186

⁷¹ Klučka, J.: *Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť)*. 2011. s. 262

⁷² Vršanský, P., Valuch, J. a kolektív.: *Medzinárodné právo verejné - Osobitná časť*. 2013. s. 186

⁷³ tamtiež, s. 187

⁷⁴ Azud, J.: *Medzinárodné právo*. 2003. s. 218

diplomatickú ochranu vyplýva cudzincovi nie z medzinárodného práva, ale z jeho právneho vzťahu k domovskému štátu.⁷⁵

Diplomatická ochrana má subsidiárnu povahu, pretože k nej dochádza po vyčerpaní všetkých dostupných opravných prostriedkov, ktoré mu prislúchajú podľa vnútroštátneho právneho poriadku štátu, ktorý spôsobil ujmu.⁷⁶

Podľa článku 15 Návrhu článkov o diplomatickej ochrane existujú z tejto podmienky výnimky, pri ktorých sa povinnosť vyčerpania opravných prostriedkov neuplatňuje. Prvá výnimka vyplýva zo samotného pojmu, t. j. opravné prostriedky nie sú vôbec dostupné. V takomto prípade poškodená osoba sa môže dovolávať výnimky z pravidla o ich povinnom vyčerpaní. Druhá výnimka spočíva v účinnosti dostupných opravných prostriedkov. V prípade, že opravné prostriedky nie sú účinné, tak sa nepožaduje splnenie podmienky ich vyčerpania na použitie diplomatickej ochrany.

Podľa článku 19 Návrhu článkov o diplomatickej ochrane by mal štát vykonávať diplomatickú ochranu len v prípade vzniku závažnej škody. Pritom by sa mal zohľadniť názor poškodenej osoby alebo osôb pri rozhodovaní o diplomatickej ochrane a odovzdať poškodenej osobe každú primeranú náhradu škody poskytnutej štátom, ktorý zodpovedá za spôsobenú škodu.

Subjektom diplomatickej ochrany môžu byť okrem jednotlivcov aj právnické osoby. Pre výkon diplomatickej ochrany je potrebné, aby existoval určitý právny vzťah analogicky k štátom občianskeho vzťahu, aj medzi štátom a právnickými osobami. Štát môže pokladať právnickú osobu za svojho príslušníka v prípade, ak existuje užší vzťah medzi ním a právnickou osobou.⁷⁷

Právny vzťah, ktorý vznikol medzi poškodeným cudzincom (bez ohľadu na to, či ide o cudzinca, ktorý je fyzickou alebo právnickou osobu) a štátom príslušným na výkon diplomatickej ochrany je vzťah, ktorý vyplýva z vnútroštátneho práva. Podľa medzinárodného práva nemá domovský štát povinnosť poskytnúť svojmu občanovi diplomatickú ochranu. Domovský štát má iba právo poskytnúť takúto formu ochrany.⁷⁸

Jednotlivec sa nemôže vzdať diplomatickej ochrany a nemôže ani obmedzovať štát pri poskytovaní diplomatickej ochrany. V prípade, že by sa jednotlivec vzdal diplomatickej

⁷⁵ Mráz, S.: *Medzinárodné právo verejné*. 2011. s. 103

⁷⁶ Klučka, J.: *Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť)*. 2011. s. 263

⁷⁷ Azud, J.: *Medzinárodné právo*. 2003. s. 218

⁷⁸ Mráz, S.: *Medzinárodné právo verejné*. 2011. s. 103

ochrany svojho domovského štátu, napríklad v zmluve so štátom pobytu, bolo by také dojednanie neplatné.⁷⁹

Právo diplomatickej ochrany patrí aj osobám s dvojitou štátnou príslušnosťou. V takomto prípade ju môže uplatňovať ktorýkoľvek z jej domovských štátov. Táto ochrana nemôže smerovať voči štátu, ktorého je osoba štátnym príslušníkom, ale len voči tretiemu štátu, ktorého nie je štátnym príslušníkom.⁸⁰

Podľa článku 8 Návrhu článkov o diplomatickej ochrane majú aj apoliti a utečenci možnosť domáhať sa výkonu práva diplomatickej ochrany. Podmienkou štátnej príslušnosti u nich nahrádza zákonný a obvyklý pobyt na území štátu, ktorý trvá od času vzniku škody až do oficiálneho vznesenia nároku voči inému štátu.

Od diplomatickej ochrany je potrebné odlíšiť konzulárnu asistenciu. Cieľom konzulárnej asistencie je pomoc konzula na území prijímacieho štátu osobe pri ťažkostiach, ktoré jej vznikli.⁸¹

Právo na diplomatickú ochranu alebo konzulárnu asistenciu je upravené aj v článku 46 Charty základných práv v EÚ. Podľa tohto článku má každý občan EÚ na území tretej krajiny, v ktorej sa nachádza zastúpenie členského štátu, ktorého je štátnym príslušníkom, právo na poskytnutie ochrany diplomatickými alebo konzulárnymi orgánmi ktoréhokoľvek iného členského štátu za rovnakých podmienok ako štátni príslušníci takéhoto štátu.

⁷⁹ David, V., Sladký, P., Zbořil, F.: *Medzinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 2008. s. 242

⁸⁰ Vršanský, P., Valuch, J. a kolektív.: *Medzinárodné právo verejné - Osobitná časť*. 2013. s. 188

⁸¹ tamtiež, s. 188

4 VYHOSTENIE CUDZINCŮV

Právo vyhodenia je právom absolútnym a štáty sa ho nemôžu vzdať. Tým, že by sa ho vzdali, by ohrozili svoju vlastnú suverenitu a bezpečnosť. Uplatňovaním tohto práva ide o vyrovnanie medzi záujmami a právami štátu so záujmami a právami ostatných štátov.⁸²

*„Vyhodenie je jednostranné rozhodnutie kompetentného štátneho orgánu štátu pobytu na základe taxatívne stanovených podmienok uvedených v právnych normách, ktorým sa cudzinec vykazuje zo štátneho územia (rozhodnutím súdu alebo správneho orgánu)“.*⁸³

Právny inštitút vyhodenia cudzincov zo štátu pobytu má okrem medzinárodnoprávnej úpravy, aj vnútroštátnu právnu úpravu.

4. 1 Medzinárodnoprávna úprava vyhodenia

Medzi jednu z prvých medzinárodných úprav týkajúcich sa problematiky vyhodenia zaradzujeme Všeobecnú deklaráciu ľudských práv. Tá v článku 9 stanovuje podmienku, podľa ktorej nikto nesmie byť svojvoľne zatknutý, zadržaný alebo vyhodený.

Ďalším medzinárodným dokumentom, ktorý rieši problematiku vyhodenia je Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach, ktorý v článku 13 stanovuje základnú podmienku pre prípad vyhodenia cudzinca zdržiavajúceho sa na území štátu, ktorý je zmluvnou stranou tohto medzinárodného paktu. Podľa tohto paktu cudzinec nachádzajúci sa právoplatne na území štátu, ktorý je zmluvnou stranou paktu, môže byť z neho vyhodený len na základe rozhodnutia, ku ktorému sa dospelo v súlade so zákonom, a má možnosť predložiť námietky proti svojmu vyhodeniu a dať svoj prípad preskúmať príslušným orgánom.

Medzinárodným dohovorom, ktorý chráni cudzincov pred hromadným vyhodením je Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorý v Protokole č. 4 článku 4 stanovuje, že hromadné vyhodenie cudzincov je zakázané. Hromadné vyhodenie je zakázané aj v článku 19 Charty základných práv EÚ.

„Pod hromadným vyhodením sa rozumie akékoľvek opatrenie príslušného orgánu, nútiace cudzincov ako skupinu opustiť krajinu, okrem prípadu, keď sa také opatrenie

⁸² Balga, J. *Cudzinecký režim*. 1998. s. 45

⁸³ Balga, J.: *Cudzinec ako personálny substrát štátu*. 2002. s. 126-127

vykonáva na základe rozumného a objektívneho prešetrovania mimoriadnej situácie každého cudzinca zo skupiny.“⁸⁴

V Protokole č. 7 článku 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd je stanovená podmienka vyhostenia cudzinca. Podľa nej možno vyhostiť cudzinca, ktorý má povolený pobyt na území niektorého štátu, iba na základe výkonu rozhodnutia prijatého v súlade so zákonom a musí mať možnosť uplatniť námietky proti svojmu vyhosteniu, dať preskúmať svoj prípad a dať sa zastupovať za týmto účelom pred príslušným úradom. Štátom je dovolené vyhostiť cudzinca aj pred výkonom jeho práv len za podmienky, že pôjde o vyhostenie v záujme verejného poriadku alebo je vyhostenie odôvodnené záujmami národnej bezpečnosti príslušného štátu.

Problematika vyhostenia utečencov upravuje Ženevská dohovor v článku 32. Podľa toho nesmú štáty vyhostiť utečenca, ktorý sa zákonne nachádza na ich území, okrem prípadov odôvodnených bezpečnosťou štátu alebo verejným poriadkom. Vyhostenie sa vykonáva iba rozhodnutím prijatým na základe zákona.

Problematika vyhostenia apolitov je upravená v § 31 Dohovoru o právnom postavení osôb bez štátnej príslušnosti. Podľa tohto ustanovenia nemožno vyhostiť osobu bez štátnej príslušnosti zákonne sa zdržiavajúcu na území zmluvného štátu dohovoru s výnimkou prípadov odôvodnených štátnou bezpečnosťou alebo verejným poriadkom. Vyhostenie takejto osoby možno vykonať len na základe rozhodnutia prijatého zákonným postupom.

4. 2 Právna úprava vyhostenia v Slovenskej republike

V súčasnosti SR patrí medzi štáty, ktoré svojimi právnymi predpismi zakotvili podmienky vyhostenia, jednak v záujme zabezpečenia osobnej slobody cudzincov, ako aj z medzinárodných dôvodov, aby bolo možné čeliť výhradám ostatných štátov z titulu bezdôvodného vyhostenia cudzincov.⁸⁵

Ústava SR sa pripúšťa možnosť vyhostenia cudzinca a to iba v prípadoch ustanovených zákonom. Vyhostením cudzinca zo štátu pobytu sa zasahuje do jeho slobody pohybu a pobytu, ktorá je garantovaná aj medzinárodnými zmluvami. Zavedenie a výkon tohto inštitútu sa realizuje v súlade s platnými právnymi predpismi SR.

⁸⁴ Balga, J.: *Cudzinecký režim*. 1998. s. 41

⁸⁵ tamtiež, s. 49

Vyhostenie predstavuje nedobrovoľné opustenie územia štátu pobytu. Vyhostenie cudzincov z územia SR sa môže vykonať len v prípade, že vyhostená osoba nemá štátne občianstvo SR a na základe podmienok stanovených zákonom.⁸⁶

Medzi zákony upravujúce v SR vyhostenie zaradujeme Trestný zákon a zákon o pobyte cudzincov. Podľa toho rozoznávame súdne a administratívne vyhostenie. Rovnako je upravené vyhostenie aj v ČR, ktoré vo svojej právnej úprave rozlišuje medzi administratívnym vyhostením a trestným vyhostením, trestom vyhostenia uloženým súdom v trestnom konaní.

4. 2. 1 Súdne vyhostenie

Trest vyhostenia je podľa Trestného zákona jeden z druhov trestov, ktorý možno uložiť určitej skupine páchatel'ov trestných činov. Uložením tohto trestu sa sleduje predovšetkým záujem spoločnosti zabrániť odsúdenému cudzincovi v páchaní ďalšej trestnej činnosti na území SR. Účelom je znemožniť páchatel'ovi opätovný vstup na územie SR.⁸⁷

Trest vyhostenia je upravený v § 65 Trestného zákona. Výkon tohto trestu je upravený v § 441 až § 444 Trestného poriadku, ako aj vo vyhláske Ministerstva spravodlivosti SR č. 135/1994 Z. z. o vyhost'ovaní osôb, ktorým bol súdom uložený trest vyhostenia.

Ak to vyžaduje bezpečnosť osôb alebo majetku, alebo iný verejný záujem, môže súd páchatel'ovi, ktorý nie je občanom SR ani osobou, ktorej bol udelený azyl alebo bola poskytnutá doplnková ochrana, uložiť trest vyhostenia z územia SR. Trest vyhostenia spočíva v tom, že sa takejto osobe zakáže zdržiavať sa na území SR.

V prípade súdneho vyhostenia Trestný zákon nerozlišuje, či osoba, ktorej má súd uložiť trest vyhostenia, sa v čase vyhlásenia rozsudku zdržiava na území SR alebo mimo nej, čiže je možné uložiť aj páchatel'ovi, ktorý sa v čase rozhodnutia zdržiava v cudzine. V takomto prípade je účelom vyhostenia zabrániť odsúdenému vstup na naše územie.⁸⁸

Trestný zákon v § 65 odseku 2 taxatívne ustanovuje páchatel'ov, ktorým nemožno uložiť trest vyhostenia.

⁸⁶ Balga, J. a kolektív: *Slovenské cudzinecké právo*. 2000. s. 124

⁸⁷ Ivor, J.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. 2010. s. 399

⁸⁸ tamtiež, s. 399

Podľa § 65 odseku 3 Trestného zákona môže súd uložiť trest vyhostenia na jeden až pätnásť rokov. Ak súd vzhľadom na okolnosti alebo vzhľadom na pomery páchatel'a má za to, že by použitie výšky trestnej sadzby bolo pre páchatel'a neprimerane prísne a na zabezpečenie ochrany spoločnosti postačuje aj trest kratšieho trvania, tak v tom prípade sa výška trestu podľa § 39 odseku 3 Trestného zákona mimoriadne zníži. Pri ukladaní trestu pod zákonom stanovenú trestnú sadzbu však súd nesmie uložiť trest vyhostenia na dobu kratšiu ako šesť mesiacov. Vyhostenie sa vzťahuje na celé územie SR.

Súd, ktorý uložil trest vyhostenia, zašle za účelom vykonávania tohto trestu rovnopis právoplatného rozsudku spolu s nariadením výkonu trestu Ministerstvu spravodlivosti SR a útvaru PZ, ktorý zabezpečuje výkon trestu. V prípade, ak je odsúdený počas uloženia trestu vo výkone väzby alebo vo výkone trestu odňatia slobody, zašle súd rovnopis rozsudku aj príslušnému ústavu na výkon väzby alebo ústavu na výkon trestu odňatia slobody.

Predseda senátu môže odsúdenému poskytnúť primeranú lehotu, ak je na slobode a niet obavy, že sa bude skrývať alebo inak mariť výkon trestu vyhostenia za účelom obstarania si jeho záležitostí. Táto lehota nesmie byť podľa § 441 odseku 2 Trestného poriadku dlhšia ako jeden mesiac odo dňa právoplatnosti rozsudku. Zároveň ho predseda senátu vyzve, aby sa v určenom termíne prihlásil na útvare PZ, ktorému to taktiež oznámi.

Útvar PZ určí deň, čas a miesto vyhostenia odsúdeného a oznámi mu to najneskôr päť dní pred dňom vyhostenia. Útvar PZ vykonáva všetky opatrenia, slúžiace na to, aby bol odsúdený v určený deň vyhostený.

Trestný poriadok v § 443 stanovuje postup súdu v prípade, že po nariadení výkon trestu vyhostenia súdom sa už odsúdený na území SR nenachádza. Osobné výdavky a cestovné náklady spojené s výkonom trestu vyhostenia uhrádza odsúdený cudzinec. V prípade, že odsúdený nemá žiadne peňažné prostriedky spojené s výkonom trestu, tak ich uhrádza PZ.

4. 2. 2 Administratívne vyhostenie

Administratívne vyhostenie slúži k odstráneniu cudzinca zo štátneho územia. Štát nemôže toto právo využívať svojvoľne alebo v rozpore s normatívnymi právnymi predpismi. Podmienky, ako aj spôsob administratívneho vyhostenia cudzinca upravuje zákon o pobyte cudzincov.

Definícia administratívneho vyhostenia je ustanovená v § 77 odseku 1 zákona o pobyte cudzincov. „*Administratívne vyhostenie je rozhodnutie policajného útvaru o tom, že cudzinec nemá alebo stratil oprávnenie zdržiavať sa na území SR a je povinný územie SR, s možnosťou určenia lehoty na jeho vycestovanie do krajiny pôvodu, krajiny tranzitu, ktorejkoľvek tretej krajiny, do ktorej sa štátny príslušník tretej krajiny dobrovoľne rozhodne vrátiť a ktorá ho prijme, alebo na územie členského štátu, v ktorom má udelené právo na pobyt alebo poskytnutú medzinárodnú ochranu.*“

V rozhodnutí o administratívnom vyhostení sa uvádza aj krajina, do ktorej sa cudzinec vyhostí, ak je možné takúto krajinu určiť. Taktiež môže policajný útvar v rozhodnutí uložiť zákaz vstupu na územie SR alebo na územie všetkých členských štátov EÚ. Podľa zákona o pobyte cudzincov je hromadné vyhostenie cudzincov na základe jedného rozhodnutia neprípustné.

Zákona o pobyte cudzincov uvádza spôsob ako je možné prerušiť konanie o administratívnom vyhostení alebo konanie o zákaze vstupu. V prípade ak cudzinec, proti ktorému sa vedie niektoré zo spomenutých konaní podá žiadosť o udelenie azylu, tak PÚ vydá rozhodnutie o prerušení konania o administratívnom vyhostení až do rozhodnutia o jeho žiadosti o udelenie azylu. Ak sa cudzincovi neudelí azyl alebo neposkytne doplnková ochrana, tak v tom prípade sa pokračuje v konaní o administratívnom vyhostení.

Náklady spojené s administratívnym vyhostením tvoria náklady na ubytovanie, stravovanie a dopravu cudzinca, náklady spojené so zaistením a všetky ostatné nevyhnutné peňažné náklady na cudzinca. Tieto náklady uhrádza cudzinec z vlastných peňažných prostriedkov. Náklady s administratívnym vyhostením cudzinca, ktorý bol nelegálne zamestnaný, uhrádza ten, kto cudzinca nelegálne zamestnal alebo ten, kto cudzincovi nelegálne zamestnanie sprostredkoval. Ďalej môže tieto náklady uhradiť ten, pre koho osoba, ktorá štátneho príslušníka tretej krajiny nelegálne zamestnala, na základe zmluvy dodávala prácu alebo tovar alebo poskytovala služby. V prípade, že nie je možné náklady spojené s administratívnym vyhostením uhradiť podľa spomenutých princípov, tak ich uhrádza štát prostredníctvom Ministerstva vnútra SR.

Zákon o pobyte cudzincov upravuje aj administratívne vyhostenie osoby bez štátnej príslušnosti. Takúto osobu možno vyhostiť len vtedy, ak svojím konaním ohrozuje bezpečnosť štátu alebo verejný poriadok a nevzťahujú sa na ňu prekážky administratívneho vyhostenia.

Obligatórne a fakultatívne dôvody administratívneho vyhostenia sú taxatívne ustanovené v § 82 odseku 1 resp. v odseku 2 zákona o pobyte cudzincov.

Obligatórnym dôvodom, pre ktorý PÚ administratívne vyhostí cudzinca nastáva, je ak príslušník tretej krajiny neoprávnene prekročil vonkajšiu hranicu, alebo sa úmyselne vyhne, alebo sa odmietne podrobiť hraničnej kontrole pri prekročení vonkajšej hranice. Ďalším obligatórnym dôvodom je neoprávnený pobyt cudzinca na území SR.

Podľa fakultatívnych dôvodov možno PÚ administratívne vyhostiť príslušníka tretej krajiny, ak predstavuje vážnu hrozbu pre bezpečnosť štátu alebo verejný poriadok, ohrozuje bezpečnosť štátu, verejný poriadok alebo verejné zdravie, bol právoplatne odsúdený za úmyselný trestný čin a nebol mu uložený trest vyhostenia, porušil predpisy o omamných a psychotropných látkach, pri kontrole predložil falošný alebo pozmenený doklad alebo doklad inej osoby. Medzi ďalšie dôvody, pre ktoré možno cudzinca administratívne vyhostiť patrí skutočnosť, že uzavrel účelové manželstvo, maril výkon rozhodnutia štátneho orgánu, PÚ zrušil alebo odvolal jeho vízum, uviedol v konaní podľa zákona o pobyte cudzincov nepravdivé, neúplné alebo zavádzajúce údaje alebo pozmenené doklady, vykonáva inú činnosť, než na akú mu bol udelený prechodný pobyt alebo vízum, zdržiava sa na našom území na základe medzinárodnej zmluvy alebo rozhodnutia vlády SR a koná v rozpore s touto zmluvou alebo rozhodnutím vlády SR, odmieta hodnoverným spôsobom preukázať svoju totožnosť, zistí, že účel, na ktorý bol príslušníkovi tretej krajiny udelený prechodný pobyt, zanikol a že štátny príslušník tretej krajiny túto skutočnosť neoznámil PÚ, nevystoval najneskôr posledný deň jeho oprávneného pobytu na našom území alebo iným spôsobom závažne porušil alebo opakovane porušil všeobecne záväzné právne predpisy.

PÚ môže v rozhodnutí o administratívnom vyhostení cudzincovi uložiť aj zákaz vstupu na územie SR. Výška zákazu sa pohybuje od jedného roka až do desať rokov, v závislosti od dôvodu, pre ktorý sa cudzinec administratívne vyhostí. Ak je viacero dôvodov na administratívne vyhostenie príslušníka tretej krajiny z územia SR, tak PÚ uloží v rozhodnutí aj zákaz vstupu. V takomto prípade PÚ ukladá dĺžku zákazu vstupu podľa najprísnejšieho ustanovenia, ktoré je možné cudzincovi uložiť.

Štátny príslušník tretej krajiny, ktorému bolo vydané rozhodnutie o administratívnom vyhostení, je povinný vycestovať v lehote určenej rozhodnutím, ktorá je určená v § 83 odseku 1 zákona o pobyte cudzincov. Najmenej však 7 a najviac 30 dní od vykonateľnosti rozhodnutia. Túto lehotu možno predĺžiť s ohľadom na predchádzajúcu dĺžku pobytu, súkromné a rodinné pomery alebo zdravotný stav štátneho príslušníka tretej krajiny.

PÚ nemôže administratívne vyhostiť dieťa mladšie ako 18 rokov, štátneho príslušníka tretej krajiny, u ktorého dôjde k vzniku choroby, ktorá ohrozuje verejné zdravie, po udelení pobytu a štátneho príslušníka tretej krajiny, ktorý je obeťou obchodovania s ľuďmi a má menej ako 18 rokov.

Výkon rozhodnutia o administratívnom vyhostení zabezpečuje PÚ, ktorý zabezpečuje aj výkon rozhodnutia o vyhostení vydaného členským štátom EÚ.

4. 3 Princíp non-refoulement

Princíp non-refoulement, v odbornej literatúre označovaný tiež ako princíp zákazu vyhostenia alebo princíp nenavrátania, je upravený multilaterálnymi medzinárodnými zmluvami. Tento princíp predstavuje povinnosť štátu nevrátiť, nevyhostiť alebo nevydať cudzinca zo svojho územia do krajiny pôvodu alebo do krajiny jeho posledného pobytu, alebo do inej tretej krajiny, ak by tam bol vystavený vážnemu porušeniu jeho základných ľudských práv.⁸⁹

Medzi zmluvy, ktoré priamo upravujú princíp nenavrátania zaradujeme Chartu základných práv EÚ, ktorá v článku 19 stanovuje, že nikto nesmie byť vyst'ahovaný, vyhostený a ani vydaný do štátu, v ktorom existuje vážne nebezpečenstvo, že bude vystavený trestu smrti, mučeniu alebo inému neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu.

V zmysle článku 33 odseku 1 Ženevského dohovoru žiadny zmluvný štát nevyhostí utečenca akýmkoľvek spôsobom alebo ho nevráti na hranice území, na ktorý by jeho život alebo jeho osobná sloboda boli ohrozené z dôvodov jeho rasy, náboženstva, národnosti, príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo zastávania určitých politických názorov. V odseku 2 existuje výnimka, podľa ktorej možno utečenca vyhostiť, ak ho odôvodnene možno považovať za nebezpečenstvo pre bezpečnosť štátu, v ktorom sa nachádza alebo po tom, čo bol právoplatným rozsudkom uznaný za vinného z osobitne závažného trestného činu, ktorým predstavuje nebezpečenstvo pre spoločnosť štátu.

Nepriamo je princíp nenavrátania obsiahnutý aj v článku 3 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a v článku 7 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach, podľa ktorých nikto nesmie byť mučený alebo podrobený krutému,

⁸⁹ Mittelmannová, M., Volanská, M., Tužinská, H.: *Vybrané práva cudzincov na území SR a kultúrna rozmanitosť*. 2009. s. 14

neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu. Na rozdiel od obidvoch predchádzajúcich dokumentov, Dohovor proti mučeniu a inému krutému a neľudskému zaobchádzaniu alebo trestaniu, výslovne upravuje princíp nenavrátania v článku 3. Podľa tohto článku žiadny štát nevypovie, nevráti alebo nevydá osobu inému štátu, ak sú dôvody domnievať sa, že by jej v ňom hrozilo nebezpečenstvo mučenia.

Ak existuje hrozba, že v prípade vyhostenia alebo vydania by mohli byť základné ľudské práva cudzinca porušené, môže sa cudzinec obrátiť na kontrolné orgány spomenutých medzinárodných dokumentoch. Uplatnenie princípu nenavrátania sa v podmienkach SR uplatňuje najmä pri ukladaní trestu vyhostenia, v konaní o administratívnom vyhostení, v konaní o extradícii, pri readmisnom vrátení cudzinca, pri odopretí vstupu cudzinca na územie SR a v azylovom konaní.⁹⁰

Trestný zákon v § 65 odseku 2 písmeno e) a f) taxatívne ustanovuje páchatel'ov, ktorým nemožno uložiť trest vyhostenia. Nemožno ho uložiť páchatel'ovi, ktorý má byť vyhostený do štátu, v ktorom by bola ohrozená jeho osobná sloboda z dôvodov jeho rasy, národnosti, náboženstva, príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo pre politické presvedčenie alebo ktorý má byť vyhostený do štátu, v ktorom by bol ohrozený jeho život z dôvodov jeho rasy, národnosti, náboženstva, príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo pre politické presvedčenie, alebo v ktorom by mu hrozilo mučenie, ktoré, neľudské alebo ponižujúce zaobchádzanie alebo trest, alebo v ktorom mu bol uložený trest smrti alebo predpoklad, že v prebiehajúcim trestnom konaní mu taký trest môže byť uložený. Pri ukladaní trestu vyhostenia platí výnimka, kedy musí byť uložený tento trest. Tá sa nevzťahuje na páchatel'a, ktorého možno odôvodnene považovať za nebezpečného pre bezpečnosť SR, alebo páchatel'ovi, ktorý bol odsúdený za obzvlášť závažný zločin a predstavuje nebezpečenstvo pre SR.

Prekážky administratívneho vyhostenia sú ustanovené aj v zákone o pobyte cudzincov. Cudzinca nemožno administratívne vyhostiť do štátu, v ktorom by bol ohrozený jeho život alebo jeho sloboda z dôvodov jeho rasy, národnosti, náboženstva, príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo pre politické presvedčenie alebo v ktorom by mu hrozilo mučenie, kruté, neľudské alebo ponižujúce zaobchádzanie alebo trest. Rovnako nemožno cudzinca administratívne vyhostiť do štátu, v ktorom mu bol uložený trest smrti alebo je dôvodný predpoklad, že v prebiehajúcim trestnom konaní mu taký trest môže byť uložený. Tu sa uplatňuje rovnaká výnimka ako pri treste vyhostenia.

⁹⁰ Mittelmannová, M., Volanská, M., Tužinská, H.: *Vybrané práva cudzincov na území SR a kultúrna rozmanitosť*. 2009. s. 28-30

5 EXTRADÍCIA V MEDZINÁRODNOM PRÁVE

Pre problematiku extradície majú najväčší význam najmä Európsky dohovor o vydávaní (oznámenie č. 549/1992 Zb.) a Dohovor o odovzdávaní odsúdených osôb (oznámenie č. 553/1992 Zb.).

Európsky dohovor o vydávaní z roku 1957 ustanovil v článku 3 odseku 2 zákaz diskriminácie, ktorý slúžil ako model pre ďalšie medzinárodné extradičné zmluvy. Zákaz diskriminácie spočíva v tom, že sa extradícia nevykoná, ak má dožiadaný štát vážne dôvody sa domnievať, že žiadosť o vydanie pre všeobecný trestný čin bola podaná za účelom stíhania alebo potrestania páchatel'a z dôvodu jeho rasy, náboženstva, národnosti alebo politických názorov. Európsky dohovor o vydávaní sa vzťahuje na trestné činy, za ktoré dožadujúci a dožiadaný štát ustanovujú trest odňatia slobody, ktorého horná hranica presahuje jeden rok alebo trest prísnejší.

Niektoré medzinárodné zmluvy o spolupráci pri potlačení zvláštnych kategórií zločinnosti medzinárodného významu obsahujú aj doložky o extradícii, ktoré ukladajú signátorom medzinárodných zmlúv vydávať páchatel'ov. Extradíciu upravuje aj Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídy z roku 1948 a Dohovor o potlačení protiprávneho zmocnenia sa lietadiel z roku 1970, ktorý ustanovuje, že zmluvný štát, na ktorého území bol páchatel' zadržaný, v prípade, že ho nevydá je povinný postúpiť jeho prípad kompetentným orgánom.

Okrem bilaterálnych extradičných dohôd sa v medzinárodnom práve uplatňujú multilaterálne zmluvy na regionálnej úrovni. Ide o zmluvy prijaté v rámci Organizácie amerických štátov, Rady Európy alebo EÚ. Medzi takéto zmluvy zaradujeme napríklad Dohovor týkajúci sa extradície medzi členskými štátmi EÚ z roku 1996, Dohovor o vzájomnej pomoci v trestných veciach medzi členskými štátmi EÚ z roku 2000, či rámcové rozhodnutie Rady EÚ o európskom zatýkacom rozkaze.⁹¹

Výnimkou z nevydávania vlastných štátnych príslušníkov sú prípady vyplývajúce z osobitných zmlúv (napríklad z Versailleskej zmluvy z roku 1919 o povinnosti vydať vojnových zločincov z prvej svetovej vojny) a z medzinárodných zmlúv z obdobia druhej svetovej vojny o vydávaní vojnových zločincov. Medzi takéto zmluvy zaradujeme: Deklaráciu štyroch mocností o všeobecnej bezpečnosti, Dohoda o stíhaní a potrestaní hlavných vojnových zločincov európskych krajín Osi, Dohovor o zabránení a trestaní

⁹¹ Vršanský, P., Valuch, J. a kolektív.: *Medzinárodné právo verejné - Osobitná časť*. 2013. s. 177

zločinu genocídia z roku 1948, Dohovor o potlačení protiprávneho zmocnenia sa lietadiel z roku 1970, Dohovor o potlačení protiprávných činov ohrozujúcich bezpečnosť civilného letectva z roku 1971, či Medzinárodný dohovor o predchádzaní a trestaní zločinu apartheidu z roku 1973. Zo spomenutých dokumentov vyplýva fakt, že z povinnosti extradície vojnových zločincov sa stala všeobecne záväzná zásada medzinárodného práva. Povinnosť štátov vydávať páchatel'ov iných druhov nepolitických trestných činov sa čím ďalej, tým viac, udomácňuje v medzinárodnom zmluvnom práve.⁹²

5. 1 Pojem a predmet extradície

„Extradíciou rozumieme vydanie osoby štátom pobytu štátu, v ktorom bola táto osoba obvinená alebo už odsúdená za spáchaný trestný čin nepolitickej povahy, na účel trestného stíhania alebo výkonu trestu.“⁹³

Z definície extradície vyplývajú dve strany, a to dožadujúci štát a dožiadaný štát. Dožadujúcim štátom je štát, na území ktorého bol zločin spáchaný alebo proti jeho štátnym záujmom bol zločin spáchaný, alebo štát, ktorého je páchatel' občanom. V prípade, že žiada o vydanie niekoľko štátov, vydá sa páchatel' dožadajúcemu štátu, na území ktorého bol zločin spáchaný. Dožiadaným štátom je štát, na území ktorého sa páchatel' zdržuje.⁹⁴

Extradíciu môžeme vnímať ako jeden z prostriedkov medzinárodnej spolupráce, ktorého cieľom je preventívne, ale aj represívne regulovať trestanie páchatel'ov vo vnútri štátu a v niektorých prípadoch aj v rámci medzinárodného spoločenstva ako celku.⁹⁵

Hlavným cieľom pre zakotvenie tohto inštitútu do právnych poriadkov jednotlivých štátov je, aby sa páchatel'ovi zabránilo uniknúť spravodlivosti tým, že opustí štát, na území ktorého trestný čin spáchal alebo tým, že sa schováva a odmieta sa dobrovoľne vrátiť.

Medzinárodné právo neukladá štátu pobytu povinnosť extradície, no záväzok vzniká spravidla na základe vzájomnej dohody. Môže to byť dohoda ad hoc, ako aj zvláštna extradičná zmluva o právnej pomoci alebo extradičná doložka obsiahnutá v multilaterálnej zmluve.⁹⁶

Štáty môžu uskutočňovať extradíciu aj bez zvláštnych zmluvných záväzkov a to na základe medzinárodnej zdvorilosti alebo stanovením podmienky extradície vlastným

⁹² Mráz, S.: *Medzinárodné právo verejné*. 2011. s. 107

⁹³ tamtiež, s. 105

⁹⁴ David, V., Sladký, P., Zbořil, F.: *Medzinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 2008. s. 242

⁹⁵ Vršanský, P., Valuch, J. a kolektív.: *Medzinárodné právo verejné - Osobitná časť*. 2013. s. 175

⁹⁶ Azud, J.: *Medzinárodné právo*. 2003. s. 219

zákonodarstvom, alebo jednostranným prehlásením. Predpokladom pre vydávanie osôb býva reciprocita druhej strany.⁹⁷

Vývojom prijímania a realizácie medzinárodných zmlúv o extradícií sa sformovali určité základné predpoklady, ktoré musia byť splnené, aby mohlo dôjsť k extradícií. Hovoríme o materiálnom (hmotnom) extradičnom práve. Na druhej strane, súhrn procesných opatrení, ktoré umožňujú začať extradičné konanie a po jeho úspešnom ukončení ju aj zrealizovať, nazývame formálnym (procesným) extradičným právom.⁹⁸

Spôsob vydávania páchatel'ov trestných činov sa spravidla dohaduje diplomatickou formou. O vydanie môže žiadať štát, ktorého je páchatel' štátnym príslušníkom, štát, na ktorého území bol trestný čin spáchaný alebo štát, ktorý je trestným činom poškodený. V prípade, že sa osoba vydá inému štátu, než ktorého je štátnym príslušníkom, domovský štát páchatel'a sa o tom upovedomí. Extradíciu možno uskutočniť, len ak bolo dokázané, že trestný čin skutočne spáchala príslušná osoba a za podmienok uvedených v medzinárodnej zmluve.⁹⁹

Povinnosť extradície ukladajú signatárnym štátom niektoré zmluvy o medzinárodnej spolupráci pri potláčaní osobitných kategórií zločinnosti medzinárodného významu. Medzi uvedené osobitné kategórie zaradzujeme napríklad obchod so ženami a deťmi, obchod s omamnými a psychotropnými látkami, obchod s pornografiou a pod.

5. 2 Základné zásady extradície

Pri extradícií sa uplatňujú určité medzinárodné pravidlá. Vo všeobecnosti neexistuje medzinárodná zmluva, ktorá by upravovala zásady extradície.

Medzi základné zásady extradičnej praxi, ktoré sú obsiahnuté v medzinárodných zmluvách o vydávaní, zaradzujeme:

- a) zásadu obojstrannej trestnosti, resp. zásadu identity noriem,
- b) zásadu špeciality,
- c) zásadu reciprocit (vzájomnosti),
- d) zásadu nevďávania páchatel'ov politických trestných činov a
- e) zásadu nevďávania svojich štátnych občanov.

⁹⁷ Potočný, M., Ondřej, J.: *Medzinárodní právo veřejné: Zvláštní část*. 2011. s. 95

⁹⁸ Vršanský, P., Valuch, J. a kolektív.: *Medzinárodné právo verejné - Osobitná časť*. 2013. s. 175-176

⁹⁹ Mráz, S.: *Medzinárodné právo verejné*. 2011. s. 106

Podľa zásady obojstrannej trestnosti je štát povinný vydávať páchatel'ov trestných činov len vtedy, keď čin, ktorý osoba spáchala, je trestný aj v dožadujúcom štáte. Extradícia sa pritom obmedzuje len na určité trestné činy.

Zásada špeciality spočíva v tom, že proti osobe, ktorá bola vydaná, nebude vedené trestné stíhanie, nebude odsúdená ani pozbavená slobody z dôvodu výkonu trestu pre akýkoľvek iný trestný čin než pre ten, pre ktorý bola vydaná. Pokiaľ by dožadujúci štát zistil podozrenie na ďalší spáchaný trestný čin, musí požiadať dožiadaný štát o súhlas s rozšírením trestného stíhania.¹⁰⁰

Zásada špeciality je v SR upravená v § 496 odseku 1 Trestného poriadku. Ten ustanovuje, že proti vydanaj osobe nebude vedené trestné stíhanie pre iné trestné činy spáchané pred jej vydaním než pre tie, pre ktoré bola vydaná. Výnimky z uplatnenia a použitia tejto zásady upravuje následne odsek 2. Spomenutá zásada je upravená aj v článku 14 Európskeho dohovoru o vydávaní.

Zásada reciprocity (vzájomnosti) spočíva v tom, že štáty vydajú páchatel'a trestného činu do domovského štátu len v prípade, že tento štát vydáva páchatel'ov trestných činov do uvedených štátov. Občas sa tento princíp dostáva do konfliktu so zásadou nevydávania svojich štátnych príslušníkov.¹⁰¹

Zásada reciprocity patrí k najstarším zásadám medzinárodného práva a je zaradená aj medzi hlavné zásady medzinárodnej justičnej spolupráce. „Pod pojmom reciprocita sa rozumie materiálna vzájomnosť, t. j. poskytovanie justičnej pomoci vo forme obojstrannej a vzájomnej spolupráce.“¹⁰²

Podľa zásady nevydávania páchatel'ov politických trestných činov sa nevydávajú inému štátu páchatelia, ktorí spáchali politické trestné činy. Okrem politických trestných činov sú z extradície vylúčené aj trestné činy vojenské, fiškálne (napríklad daňové, či devízové) a trestné činy tlačové.¹⁰³

Zásada nevydávania svojich štátnych občanov umožňuje zmluvným stranám odmietnuť vydanie svojich vlastných občanov. Štátne občianstvo sa určuje k času, keď prijíma rozhodnutie o vydaní. Ak sa vyžiadanej osobe v období medzi prijatím rozhodnutia o vydaní a jeho vykonaním udelí občianstvo dožiadanej strany, môže ho dožiadaná strana odmietnuť vydať. V prípade, že dožiadaná strana nevydá svojho občana, odovzdá žiadosť o vydanie dožadujúcej strany svojim príslušným štátnym orgánom, aby mohli začať trestné

¹⁰⁰ Balga, J. a kolektív: *Slovenské cudzinecké právo*. 2000. s. 138

¹⁰¹ Vršanský, P., Valuch, J. a kolektív.: *Medzinárodné právo verejné - Osobitná časť*. 2013. s. 177

¹⁰² Ivor, J. a kolektív: *Trestné právo procesné, doplnené a prepracované vydanie*. 2010. s. 858

¹⁰³ Vršanský, P., Valuch, J. a kolektív.: *Medzinárodné právo verejné - Osobitná časť*. 2013. s. 176

stíhanie podľa svojho právneho poriadku.¹⁰⁴ Táto zásada je upravená aj v článku 6 Európskeho dohovoru o vydávaní. Podľa tohto ustanovenia majú zmluvné strany dohovoru právo odmietnuť vydanie svojich občanov.

Za trestné činy spáchané v cudzine, štáty spravidla svojich vlastných štátnych príslušníkov nevydávajú. Výnimku tvoria jedine Spojené štáty americké a Veľká Británia, ktoré vydávajú aj vlastných štátnych príslušníkov. Podmienkou je zásada recipacity.¹⁰⁵

SR ustanovuje, že občan SR nemôže byť vydaný cudzím štátom k trestnému stíhaniu, a ani k výkonu trestu. Občan SR môže byť vydaný do iného členského štátu EÚ jedine na základe európskeho zatýkacieho rozkazu, ktorý je upravený v zákone č. 154/2010 Z. z. o európskom zatýkacom rozkaze v znení neskorších predpisov. Na základe európskeho zatýkacieho rozkazu sa vydávajú aj občania ostatných členských štátov EÚ.¹⁰⁶

5.3 Extradíčné trestné činy

Okruh trestných činov, ktoré podliehajú extradíciou, závisí od konkrétnej medzinárodnej extradíčnej zmluvy. Vo všeobecnosti sa používa postup, podľa ktorého sa extradícia pripúšťa v prípade, že sa ukladá trest odňatia slobody presahujúci jeden rok.¹⁰⁷

Trestné činy, ktoré podliehajú vydaniu, sú upravené v článku 2 Európskeho dohovoru o vydávaní. Podľa tohto ustanovenia bude vydanie povolené pre trestné činy, za ktoré právny poriadok dožadujúcej aj dožiadanej strany ustanovuje trest odňatia slobody alebo ochranného opatrenia, ktorého horná hranica je najmenej jeden rok, alebo prísnejší trest. V prípade, ak už bol trest odňatia slobody alebo ochranné opatrenie na území dožadujúcej strany uložený, tak musel byť uložený najmenej v trvaní štyroch mesiacov.

V § 499 Trestného poriadku sú uvedené trestné činy, ktoré podliehajú extradíciou. Tie sú odvodené od spomenutého ustanovenia Európskeho dohovoru o vydávaní. Vydanie osoby do cudziny je v SR prípustné, ak skutok, pre ktorý sa vydanie žiada, je podľa právneho poriadku SR trestným činom a horná hranica trestu odňatia slobody, ktorý sa môže pre tento trestný čin uložiť podľa právneho poriadku SR, je najmenej jeden rok. Vydanie osoby do cudziny na výkon už uloženého trestu odňatia slobody je prípustné, ak

¹⁰⁴ Balga, J. a kolektív: *Slovenské cudzinecké právo*. 2000. s. 138

¹⁰⁵ Mráz, S.: *Medzinárodné právo verejné*. 2011. s. 106

¹⁰⁶ Potočný, M., Ondřej, J.: *Medzinárodní právo veřejné: Zvláštní část*. 2011. s. 95

¹⁰⁷ Vršanský, P., Valuch, J. a kolektív.: *Medzinárodné právo verejné - Osobitná časť*. 2013. s. 176

uložený trest, ktorý má byť vykonaný, alebo jeho zvyšok je najmenej štyri mesiace. Viaceré tresty alebo nevykonané zvyšky viacerých trestov sa pritom spočítavajú.

Okrem iného, Európsky dohovor o vydávaní ustanovuje aj zásadu nevydávania páchatel'ov politických trestných činov. Extradícií nepodliehajú trestné činy politické (článok 3), vojenské (článok 4) a fiškálne (článok 5).

Podľa článku 3 Európskeho dohovoru o vydávaní nebude vydanie povolené, pokiaľ trestný čin, pre ktorý sa o vydanie žiada, považuje dožiadaná osoba za politický trestný čin alebo trestný čin, ktorý s politickým trestným činom súvisí. Atentát či pokus o atentát na hlavu štátu alebo člena jej rodiny sa na účely dohovoru nepovažujú za politický trestný čin. Vydanie nie povolené ani, pokiaľ má dožiadaná strana dôvodné obavy sa domnievať, že žiadosť o vydanie pre všeobecný trestný čin bola podaná za účelom stíhania alebo potrestania osoby z dôvodu jeho rasy, náboženstva, národnosti alebo politických názorov.

Z vydávania osoby do cudziny sú vylúčené aj trestné činy vojenské, ktoré nie sú všeobecnými trestnými činmi. Vydanie pre trestné činy, ktoré sa vzťahujú na dane, dávky, clá a devízové predpisy, je povolené len v prípade, že sa o tom zmluvné strany Európskeho dohovoru o vydávaní ohľadne daného trestného činu rozhodnú.

5. 4 Vydanie páchatel'a zo Slovenskej republiky do cudziny

Extradícia je v podmienkach SR upravená v § 489 až § 514 Trestného poriadku a obsahuje vyžiadanie osôb z cudziny na účel trestného konania alebo na výkon trestu odňatia slobody uloženého v SR a vydávanie osôb do cudziny na účel trestného konania alebo na výkon trestu uloženého v cudzine. Extradíčné konanie upravené Trestným poriadkom predstavuje zákonný základ pre postup štátnych orgánov a súdov v prípade, ak medzinárodná zmluva, ktorou je SR viazaná neustanovuje iný postup.

Vydanie do cudziny, ako jedna z foriem extradíčného konania, sa považuje za osobitnú formu konania. To vyplýva z toho, že osoba, ktorá sa má vydať nemá v konaní o vydanie do cudziny postavenie obvineného, no v konaní musí mať obhajcu.

Extradíčné konanie sa rozdeľuje na dve samostatné konania, a to vyžiadanie z cudziny a vydanie do cudziny, kde zaradzujeme aj zjednodušené vydávacie konanie. V tejto podkapitole bližšie rozoberiem vydanie páchatel'a trestného činu zo SR do cudziny.

Vydávacie konanie sa rozdeľuje na tri samostatné časti. Prvú časť tvorí predbežné vyšetrovanie prokurátora krajskej prokuratúry. Druhá časť pozostáva z rozhodnutia

krajského súdu o prípustnosti vydania vyžiadanej osoby do cudziny a poslednou časťou je povolenie Ministerstva spravodlivosti SR vydať osobu do cudziny.

Ustanovenie § 498 Trestného poriadku upravuje príslušnosť na prijatie žiadosti o vydanie, formálne a obsahové náležitosti postupu slovenských štátnych orgánov, v prípade, ak neboli k žiadosti pripojené všetky potrebné listiny a údaje. Podľa tohto ustanovenia je na prijatie žiadosti cudzích štátnych orgánov o vydanie osoby zo SR do cudziny príslušné Ministerstvo spravodlivosti SR. Žiadosť cudzieho orgánu sa podáva len v písomnej forme, ku ktorej sa pripája originál alebo osvedčená kópia odsudzujúceho rozsudku, zatýkacieho rozkazu alebo iného príkazu, ktorý má rovnaký účinok; opis trestných činov, pre ktoré sa vydanie žiada, vrátane času a miesta ich spáchania a právnej kvalifikácie; a znenie príslušných právnych predpisov dožadujúceho štátu.

Úlohou Ministerstva spravodlivosti SR je určiť, či žiadosť podaná cudzím orgánom obsahuje všetky náležitosti uvedené v Trestnom poriadku alebo v príslušnej medzinárodnej zmluve. Po tomto posúdení ju postúpi na predbežné vyšetrovanie krajskej prokuratúry.

Predbežné vyšetrovanie vykonáva prokurátor krajskej prokuratúry. Príslušnosť krajskej prokuratúry sa určuje na základe viacerých skutočností. Na predbežné vyšetrovanie môže byť príslušná krajská prokuratúra, ktorej ministerstvo spravodlivosti predložilo žiadosť cudzieho orgánu o vydanie osoby do cudziny alebo krajská prokuratúra, v obvode ktorej bola vyžiadaná osoba zadržaná alebo v ktorej býva. Účelom predbežného vyšetrovania je zistiť, či sú dané podmienky na vyslovenie prípustnosti vydania osoby do cudziny. Na základe predbežného vyšetrovania môže prokurátor krajskej prokuratúry navrhnúť vyžiadanej osobe buď zjednodušené vydávacie konanie, alebo môže krajskému súdu navrhnúť, aby rozhodol o prípustnosti vydania osoby do cudziny.

Zjednodušené vydávacie konanie je upravené v § 503 Trestného poriadku. Možno ho vykonať len so súhlasom vyžiadanej osoby a ak to umožňuje medzinárodná zmluva. Prokurátor poučí vyžiadanú osobu aj o možnosti vzdať sa uplatnenia zásady špeciality a o dôsledkoch postupu, ktorý po jeho uplatnení nasleduje. V prípade, že vyžiadaná osoba súhlasí s vydaním do cudziny, tak s ňou prokurátor spíše zápisnicu, v ktorej sa zaznamená jej súhlas s vydaním a vyjadrenie o tom, či sa vzdáva uplatnenia zásady špeciality spolu s jej rozsahom. Prokurátor po skončení predbežného vyšetrovania podá návrh súdu na vzatie osoby, ktorá súhlasila s vydaním do cudziny, do vydávacej väzby a po rozhodnutí súdu vec predloží Ministerstvu spravodlivosti SR s návrhom na rozhodnutie. Vyžiadaná osoba môže kedykoľvek do rozhodnutia ministra spravodlivosti SR odvolať svoj súhlas s vydaním.

Po skončení predbežného vyšetrovania rozhodne súd na návrh prokurátora o prípustnosti, resp. neprípustnosti vydania vyžiadanej osoby do cudziny. Konanie má písomnú formu a je neverejné. Súd v ňom skúma podmienky prípustnosti. V prípade, ak existuje čo i len jedna prekážka prípustnosti, tak súd je povinný rozhodnúť o nepovolení vydania osoby do cudziny. Po nadobudnutí právoplatnosti rozhodnutia o prípustnosti alebo o neprípustnosti vyžiadanej osoby do cudziny, predloží súd vec Ministerstvu spravodlivosti SR, ktorý rozhodne o povolení vydania osoby do cudziny.

Podľa § 510 Trestného poriadku, vydanie osoby do cudziny povoľuje minister spravodlivosti SR. Ten nie je oprávnený povoliť vydanie, ak krajský súd alebo Najvyšší súd SR rozhodol, že vydanie osoby do cudziny nie je prípustné. Prekážky, pre ktoré môže minister spravodlivosti rozhodnúť, že vydanie osoby nepovolí, hoci súd vyslovil, že vydanie osoby do cudziny je prípustné, ustanovuje § 510 odsek 2 Trestného poriadku. Ak minister spravodlivosti nepovolí vydanie, tak je povinný predložiť vec generálnej prokuratúre na trestné stíhanie v súlade s právnym poriadkom SR.

Podmienky neprípustnosti vydania osoby zo SR do cudziny sú ustanovené v § 501 Trestného poriadku. Tieto podmienky sa riadia základnými zásadami extradície. Podľa nich nie je prípustné vydanie osoby do cudziny, napríklad ak ide o občana SR, osobu, ktorá požiadala v SR o udelenie azylu alebo ak trestné stíhanie alebo výkon trestu odňatia slobody sú podľa právneho poriadku SR premlčané.

6 AZYLOVÉ PRÁVO

Azyl ako právny inštitút bol vytvorený v starovekom Grécku. Asylon v gréckom jazyku znamená posvätný, neprístupný, nedotknuteľný alebo útočisko, azyl.¹⁰⁸

Poskytovanie azylu prijímajúcim štátom predstavuje ochranu pred prenasledovaním zo strany domovského štátu alebo štátu predchádzajúceho pobytu. Všeobecné medzinárodné právo neukladá štátom povinnosť poskytovať cudzincom azyl. To značí, že štát môže, ale aj nemusí poskytnúť azyl, pokiaľ mu to nevyplýva z medzinárodnej zmluvy.¹⁰⁹

Ak štát udelil právo azylu cudziemu štátnemu príslušníkovi, tak v tom prípade je jeho medzinárodnoprávnou povinnosťou vpustiť prenasledovaného cudzinca na svoje územie, poskytnúť mu právo pobytu a nevydať ho štátu, ktorý ho chce stíhať. To však nevyklučuje možnosť podrobiť cudzinca prípadným obmedzeniam, ktoré spočívajú napríklad v policajnom dozore, určením miesta pobytu a pod. Štát, ktorý poskytol azyl, nesie medzinárodnoprávnou zodpovednosť za činnosť používajúcej azyl, v prípade, že by táto osoba ohrozovala oprávnené záujmy stíhajúceho alebo iného štátu.¹¹⁰

Od práva štátu poskytovať azyl treba odlišovať právo jednotlivca žiadať iný štát o útočisko, resp. o poskytnutie azylu na jeho území. Toto subjektívne právo má iný charakter ako právo azylu, ktoré patrí výlučne štátu ako subjektu medzinárodného práva. Jednotlivec má právo požiadať o azyl podľa príslušných medzinárodných zmlúv, pričom všeobecné medzinárodné právo mu ho nepriznáva.¹¹¹

Po prvýkrát bolo právo azylu vyhlásené vo Všeobecnej deklarácii práv v roku 1948. Podľa článku 14 Všeobecnej deklarácie ľudských práv má každý právo vyhľadať a používať v iných krajinách azyl pred prenasledovaním. Tohto práva sa nemožno dovolávať v prípade stíhania, ktoré vzniklo na základe nepochitických trestných činov alebo konaní, ktoré odporujú cieľom a zásadám OSN. Ide o prípady, keď sa osoba dopustila zločinu proti mieru, vojnového zločinu alebo zločinu proti ľudskosti. Štát, ktorý by aj napriek tomu poskytol azyl osobe, ktorá spáchala uvedené činy, by sa dopustil hrubého porušenia medzinárodného práva.

Valné zhromaždenie OSN schválilo v roku 1967 Deklaráciu o územnom azyle, ktorá mala len odporúčací charakter. Napriek tomu je v nej formulovaná hlavná zásada pre

¹⁰⁸ Balga, J.: *Základy azylového práva*. 2001. s. 6

¹⁰⁹ Balga, J.: *Azylové právo*. 2012. s. 27

¹¹⁰ Mráz, S.: *Medzinárodné právo verejné*. 2011. s. 107

¹¹¹ Balga, J.: *Azylové právo*. 2012. s. 27

poskytovanie územného azylu. Článok 1 Deklarácie o územnom azyle potvrdzuje, že udeľovanie azylu osobám je výkonom suverenity štátu a štát má právo zhodnotiť podmienky pre udelenie azylu. Deklarácia taktiež zdôrazňuje, že azyl sa nemá poskytnúť tým osobám, ktoré sa dopustili zločinu proti mieru, vojnového zločinu alebo zločinu proti ľudskosti. Súčasne ukladá štátom, aby osoby, ktorým sa poskytol azyl, neboli vydané na územie štátu, kde by im hrozila perzekúcia a aby azylantom štáty nedovoľovali uskutočňovať činnosť, ktorá by bola v rozpore s cieľmi a zásadami OSN.¹¹²

Deklarácia o územnom azyle podnietila štáty k príprave návrhu Zmluvy o územnom azyle. Návrh, ktorý bol vypracovaný v roku 1977, len špecifikoval zásady uvedené v Deklarácii o územnom azyle. V článku 1 návrhu sa zdôrazňovalo, že poskytnutie azylu je právom, a nie povinnosťou štátov. Štáty sa v návrhu zaviazali, že vyvinú snahu poskytnúť azyl na ich území osobám, ktoré majú dôvodnú obavu z prenasledovania a trestu. Konferencia OSN o územnom azyle, ktorá posudzovala tento dokument, však neprijala návrh dohovoru. Inštitút azylu v medzinárodnom meradle zostáva naďalej upravený len medzinárodným obyčajovým právom.¹¹³

6.1 Formy azylu

V súčasnom medzinárodnom práve sa uplatňujú dve formy azylu:

- a) politický (tzv. územný) azyl a
- b) diplomatický azyl.¹¹⁴

Rozdiel medzi územným a diplomatickým azylom spočíva v personálnej pôsobnosti týchto foriem azylu, ktoré sa odzrkadľuje v charaktere osôb, ktoré azyl chráni. Kým inštitút územného azylu chráni len páchatel'ov politických trestných činov, tak diplomatický azyl poskytuje ochranu všetkým jednotlivcom.

Právo územného azylu spočívalo v kompetencii štátu povoľovať vstup a pobyt na svojom území cudzincom, ktorí utiekli z iného štátu pred výkonom spravodlivosti. Postupne sa táto forma azylu poskytovala len politickým utečencom alebo osobám prenasledovaným z náboženských dôvodov.¹¹⁵

¹¹² Balga, J.: *Azylové právo*. 2012. s. 43

¹¹³ Vršanský, P., Valuch, J. a kolektív.: *Medzinárodné právo verejné - Osobitná časť*. 2013. s. 180-181

¹¹⁴ Mráz, S.: *Medzinárodné právo verejné*. 2011. s. 108

¹¹⁵ Balga, J.: *Azylové právo*. 2012. s. 24

Poskytnúť územný azyl bolo právom každého štátu, pokiaľ nebol viazaný zmluvou o extradícií. Uvedená forma azylu nebola považovaná za všeobecne uznávaný inštitút medzinárodného práva, a ani za všeobecne uznávané ľudské právo. Podmienky udelenia azylu boli stanovené výlučne vnútroštátnymi právnymi predpismi jednotlivých štátov.¹¹⁶

Poskytovanie územného azylu siaha do 18. storočia a bolo ovplyvnené predovšetkým francúzskou buržoáznou revolúciou. Až v druhej polovici 19. storočia začal byť tento inštitút akceptovaný aj v medzinárodnom práve. Zdôrazňovala sa zásada, podľa ktorej mal byť azyl poskytnutý páchatelom politických trestných činov a že uvedená kategória osôb nesmie byť vydaná do štátu, kde boli tieto činy spáchané.¹¹⁷

„Právo územného azylu je právo štátu ako územného suveréna poskytnúť stíhanému cudziemu občanovi vstup a pobyt na svojom štátnom území.“¹¹⁸

Právna úprava územného azylu sa od postavenia utečencov odlišuje v tom, že právny režim utečencov je založený medzinárodnou zmluvou, zatiaľ čo územný azyl je obyčajovým inštitútom všeobecného medzinárodného práva s jeho podstatou je právny status azyllanta a ochrana pred jeho vydaním. Azyl predstavuje silnejší právny titul ako je postavenie utečencov, najmä z hľadiska rozsahu poskytovaných práv. Kým konkrétne práva a povinnosti azyllantov upravujú vnútroštátne právne predpisy, tak práva utečencov sú upravené rôznymi režimami.¹¹⁹

Diplomatický azyl sa vyvinul v 16. a 17. storočí z nedotknuteľnosti vyslaneckého obydľia a celej mestskej štvrť, v ktorom sa vyslanecké obydľie nachádzalo. V tomto období vyslanec zosobňoval svojho vladára, ktorý mal právo milosti a mohol udeliť ochranu každej osobe, ktorá sa dopustila nepochitického trestného činu. Vydanie zločincov, ktorí sa uchýlili do tejto časti štvrte, záviselo od vôle vyslanca. Často dochádzalo k diplomatickým konfliktom, čo viedlo k obmedzeniu diplomatického azylu len na dom vyslancov a ich kočiare.¹²⁰

Konzulom sa azylové právo vôbec nepriznávalo a neplatilo ani pre lode kupcov. Azylom sa nazývala aj ochrana, ktorú poskytoval diplomatický zástupca cudzieho štátu v období vojen alebo nepokojov svojim štátnym príslušníkom. Diplomatický azyl sa poskytoval na území štátu, kde bol spáchaný zločin alebo na území štátu, v ktorom bola osoba stíhaná. Diplomatický azyl nebol atribútom územnej zvrchovanosti ako tomu bolo

¹¹⁶ Balga, J.: *Azylové právo*. 2012. s. 24

¹¹⁷ tamtiež, s. 25

¹¹⁸ Mráz, S.: *Medzinárodné právo verejné*. 2011. s. 107

¹¹⁹ Potočný, M., Ondřej, J.: *Medzinárodní právo veřejné: Zvláštní část*. 2011. s. 78

¹²⁰ Balga, J.: *Azylové právo*. 2012. s. 22

u územného azylu. Kvôli postupnému úpadku absolutizmu a prechodu na parlamentné formy štátu, strácal od 18. storočia svoje dovtedajšie opodstatnenie.¹²¹

V súčasnosti existuje diplomatický azyl v obmedzenej miere ako partikulárne právo v oblasti Latinskej Ameriky. Podľa Havanskej zmluvy z roku 1928 a Montevidejskej zmluvy z roku 1933 sa má diplomatickým misiám a konzulárnym úradom poskytnúť azyl, aby mohli neskôr dopraviť za hranice príslušného štátu také osoby, ktorých život, integrita alebo sloboda sú ohrozené z politických dôvodov miestnymi orgánmi moci alebo inými orgánmi štátnej moci. K takej situácii dochádza napríklad v občianskych vojnách, alebo pri politických prevratoch. V Európe a v iných častiach sveta sú prípady poskytovania diplomatického azylu iba zriedkavé.¹²²

6. 2 Azylové konanie v Slovenskej republike

Podľa článku 53 Ústavy SR naša republika poskytuje azyl cudzincom prenasledovaným za uplatňovanie politických práv a slobôd. Existuje aj možnosť odopretia azylu. Je možné ho odoprieť tomu, kto konal v rozpore so základnými ľudskými právami a slobodami. Podrobnosti o odmietnutí azylu sú ustanovené v zákone o azyle.

Vnútroštátnu úpravu azylového práva u nás tvorí zákon o azyle. Predmetom tohto zákona je upraviť konanie o azyle, ustanoviť postup pri poskytovaní dočasného útočiska, ustanoviť práva a povinnosti žiadateľov o udelenie azylu, azylantov, cudzincov, ktorým sa poskytla doplnková ochrana, cudzincov žiadajúcich o poskytnutie dočasného útočiska a odídencom, ustanoviť pôsobnosť orgánov verejnej moci na úseku azylu, upraviť integráciu azylantov do spoločnosti a upraviť pobyt v azylových zariadeniach.

V podmienkach SR existujú dve formy medzinárodnej ochrany, medzi ktoré podľa zákona o azyle patrí azyl a doplnková ochrana.

Na účely zákona o azyle sa azylantom rozumie cudzinec, ktorému Ministerstvo vnútra SR udelilo azyl. Odídencia tento zákon definuje ako cudzinca, ktorému Ministerstvo vnútra SR na základe rozhodnutia vlády SR poskytlo dočasné útočisko. Na odídencom sa nevzťahuje Dohovor o utečencoch. Na účely zákona o azyle sa pojmom azyl rozumie ochrana cudzinca pred prenasledovaním z dôvodov uvedených v Ženevskom dohovore a v článku 53 Ústavy SR.

¹²¹ Balga, J.: *Azylové právo*. 2012. s. 23

¹²² Mráz, S.: *Medzinárodné právo verejné*. 2011. s. 108

Na území SR možno cudzincom udeliť azyl na základe medzinárodnoprávných záväzkov (§ 8), z humanitných dôvodov (§ 9) alebo na účel zlúčenia rodiny (§ 10). Rovnaké dôvody pre udelenie azylu pozná aj česká právna úprava. Azyl sa udeľuje na dobu neurčitú. Na účel zlúčenia rodiny sa prvýkrát udeľuje na tri roky a po ich uplynutí sa azyl na žiadosť udelí na dobu neurčitú.

Azylovým konaním sa na účely zákona o azyle rozumie konanie o udelenie azylu, konanie o odňatie azylu, konanie o predĺženie doplnkovej ochrany a konanie o zrušenie doplnkovej ochrany. Azylové konanie je osobitnou formou správneho konania, na ktoré sa vzťahuje zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov, pokiaľ zákon o azyle neustanovuje inak. To znamená, že správny poriadok je *lex universalis* a zákon o azyle je *lex specialis* vo vzťahu k azylovému konaniu.

Cieľom konania o udelenie azylu je vydanie meritórneho rozhodnutia, t. j. rozhodnutia, ktorým sa udelí alebo neudelí azyl. Takéto rozhodnutie má konštitutívne účinky, čo znamená, že konštituuje nové právne vzťahy a skutočnosti. Samotné rozhodnutie musí mať formálne náležitosti, ktoré vyžaduje zákon o azyle.

Účastníkom konania o udelenie azylu je výlučne cudzinec, ktorý žiada o udelenie azylu na území SR. Za cudzinca, ktorý nenadobudol plnoletosť a za cudzinca, ktorý je pozbavený spôsobilosti na právne úkony alebo je jeho spôsobilosť obmedzená, koná zákonný zástupca alebo súdom ustanovený opatrovník. Požiadat' o udelenie azylu je vo výlučnej dispozícii účastníka konania, ktorý má možnosť vziať svoju žiadosť kedykoľvek späť.

V konaní o udelenie azylu vyplývajú účastníkovi konania určité práva. Tie sú upravené v § 17 až § 18 zákona o azyle a na ich základe má účastník konania právo byť v styku s úradom vysokého komisára, má právo nahliadnuť do spisu, má právo sa dať zastupovať advokátom alebo iným zástupcom a má právo na tlmočníka.

Konanie o udelenie azylu by sme mohli rozdeliť na dve etapy. Prvá etapa pozostáva z postupu pred odovzdaním cudzinca do záchytného tábora a druhú etapu tvorí postup, ktorý sa vykonáva v azylových zariadeniach.

Konanie o udelenie azylu začína vyhlásením cudzinca na príslušnom PÚ o tom, že žiada o udelenie azylu alebo o poskytnutie doplnkovej ochrany na území SR. Pred prijatím vyhlásenia preveruje policajt v informačných systémoch, či je cudzinec žiadajúci o azyl v SR žiadateľom aj v inej krajine. V prípade, že cudzinec je už žiadateľom, vyhotoví o tom stručný záznam, ktorý zašle Migračnému úradu. V prípade negatívneho zistenia, policajt

zaznamená vyhlásenie na úradnom tlačive, ktorého vzor je uvedený v prílohe č. 1 zákona o azyle a bezodkladne ho zašle Ministerstvu vnútra SR.

Následne sa žiadateľovi zadrží cestovný doklad alebo iný doklad o jeho totožnosti a vydá mu o tom potvrdenie. Kópiu zadržaných dokladov spolu s dokumentáciou sa bezodkladne zašle Ministerstvu vnútra SR. Po ukončení konania o udelenie azylu sa zadržané doklady cudzincovi vrátia. Ak je podozrenie, že žiadateľ ukrýva cestovný doklad alebo iný doklad potrebný na zistenie skutkového stavu veci, policajt je oprávnený vykonať osobnú prehliadku žiadateľa a jeho osobných vecí. Osobnú prehliadku môže vykonať len osoba rovnakého pohlavia.

Pred odovzdaním cudzinca záchytnému táboru zabezpečí PÚ odňatie daktyloskopických odtlačkov žiadateľovi staršiemu ako 14 rokov, ktoré sa následne evidujú v systéme EURODAC¹²³.

V závere prvej etapy azylového konania sa zabezpečí odovzdanie žiadateľa do záchytného tábora. Žiadateľ je povinný, ak mu v tom nebránia závažné dôvody, dostaviť sa do záchytného tábora do 24 hodín od podania vyhlásenia. Policajný útvar zároveň vydáva žiadateľovi doklad na prepravu do záchytného tábora s platnosťou 24 hodín a úverovú prepravku Ministerstva vnútra SR, ktorá mu umožní sa doň prepraviť. Preprava sa obligatórne vykonáva v sprievode policajta len počas umiestnenia cudzinca v prijímacom centre.

Druhá etapa azylového konania sa začína dostavením sa žiadateľa do záchytného tábora. Po príchode do tábora poverený zamestnanec tábora odoberie žiadateľovi doklad slúžiaci na jeho prepravu. Následne je cudzinec povinný sa zaregistrovať a podrobiť fotografovaniu. Medzi ďalšie prvotné úkony, ktorým je cudzinec povinný sa podrobiť, zaradzujeme: jeho osobnú identifikáciu, odobratie odtlačkov prstov, zdravotné vyšetrenie a vstupný pohovor.

Po vykonaní prvotných úkonov sa žiadateľ poučí o svojich právach a povinnostiach, ktoré mu vyplývajú z postavenia žiadateľa o azyl v SR. O právach a povinnostiach žiadateľa, ktoré má počas konania o udelenie azylu, možných dôsledkoch neplnenia alebo porušovania jeho povinností podľa zákona o azyle, možnosti zastupovania v konaní o udelenie azylu a o prístupe k právnej pomoci musí byť žiadateľ informovaný do uskutočnenia prvého pohovoru, najneskôr do 15 dní od začatia konania. Ministerstvo vnútra SR poskytne žiadateľovi aj informáciu o mimovládnych organizáciách, ktoré sa

¹²³ pozn. centrálna európska databáza odtlačkov prstov nelegálnych migrantov a žiadateľov o azyl s centrom v Luxemburgu

zaoberajú starostlivosťou o žiadateľov a azylantov. Poučenie a informácie sa žiadateľovi poskytujú písomne a v jazyku, o ktorom sa odôvodnene predpokladá, že mu žiadateľ rozumie. Skutočnosť, že boli cudzinci o všetkom oboznámení, potvrdzujú svojim podpisom.

Žiadateľovi staršiemu ako 15 rokov sa vydáva preukaz žiadateľa na čas konania o udelenie azylu. Preukaz sa vydáva bezodkladne po vykonaní prvotných úkonov, najneskôr do troch dní od začatia konania. Prevzatie preukazu potvrdzuje žiadateľ svojim podpisom. V prípade, že sa žiadateľovi zadržal cestovný doklad alebo iný doklad totožnosti alebo ak mal žiadateľ na území SR udelený prechodný alebo trvalý pobyt, považuje sa preukaz žiadateľa za doklad o jeho totožnosti. Tento doklad sa vydáva aj žiadateľovi mladšiemu ako 15 rokov, ak ho na území SR nesprevádza jeho zákonný zástupca.

Na objektívne posúdenie žiadosti je poverený zamestnanec procedurálneho odboru Migračného úradu. Jeho povinnosťou je podrobne sa oboznámiť so žiadosťou, zhromaždiť všetky dostupné informácie o žiadateľovi a krajine jeho pôvodu. Na svoju prácu využíva všetky formy medzinárodnej spolupráce. Pred vykonaním vstupného pohovoru zistí, či bol žiadateľ poučený o svojich právach a povinnostiach a či predmetnému poučeniu porozumel.

Počas vstupného pohovoru je žiadateľ povinný poskytnúť pravdivo a úplne všetky požadované údaje potrebné na rozhodnutie o žiadosti o udelenie azylu. Údaje sa zaznamenávajú na dotazník, ktorého vzor je uvedený v prílohe č. 2 zákona o azyle. Ak je to potrebné, je možné pohovor opakovať. Pohovor sa nevykonáva, ak je možné vydať rozhodnutie na základe vstupného pohovoru. Pohovor sa vykonáva v jazyku, v ktorom sa žiadateľ môže dorozumieť. O vykonanom pohovore sa spisuje zápisnica. Z dôvodov hodných osobitného zreteľa a s prihliadnutím na svoje možnosti sa zabezpečuje pohovor a jeho tlmočenie osobou rovnakého pohlavia ako je žiadateľ.

Po vyhodnotení všetkých informácií a údajov sa vypracuje rozhodnutie vo veci, ktoré sa predloží riaditeľovi procedurálneho odboru. O žiadosti o udelenie azylu rozhodne Ministerstvo vnútra SR prostredníctvom Migračného úradu do 90 dní od začatia konania, ktorá sa môže v odôvodnených prípadoch predĺžiť. Ministerstvo môže rozhodnúť tak, že udelí azyl, neudelí azyl, zamietne žiadosť o udelenie azylu ako neprípustnú alebo zjavne nepodstatnú, no môže konanie aj zastaviť. Ak sa azyl cudzincovi neudelí, tak sa zároveň rozhoduje, či sa cudzincovi poskytne doplnková ochrana. Proti rozhodnutiu o neudelení

azylu alebo o odňatí azylu možno podať opravný prostriedok. Na rozhodnutie o opravnom prostriedku je príslušný krajský súd.

Trovy azylového konania uhrádza Ministerstvo vnútra SR. Ide najmä o odmeny tlmočníka v konaní o udelenie azylu a náhrada trov za právne zastupovanie. Výdavky spojené s prepravou cudzinca do záchytného tábora a výdavky spojené s pobytom cudzinca v azylovom zariadení uhrádza taktiež Ministerstvo vnútra SR zo svojho rozpočtu.

V súčasnosti sa prijímanie žiadostí o azyl v SR poskytuje každému cudzincovi, ktorý oň požiada. To znamená, že každý žiadateľ je po vyhlásení o tom, že žiada o azyl, umiestnený v záchytnom tábore a následne v pobytovom tábore. Žiadateľ zotrváva v azylových zariadeniach až do vydania právoplatného rozhodnutia v konaní o azyle.

V prípade, že žiadateľovi nebol udelený azyl a zároveň mu nebola poskytnutá doplnková ochrana, právoplatnosťou rozhodnutia prestáva byť žiadateľom o azyl a stáva sa nelegálnym migrantom a spadá do kompetencie hraničnej a cudzineckej polície.

V SR sa cudzincom poskytuje aj doplnková ochrana, ako ďalšia z foriem medzinárodnej ochrany. Doplnkovou ochranou sa na účely zákona o azyle rozumie ochrana pred vážnym bezprávím v krajine pôvodu. Krajinou pôvodu je štát alebo štáty, ktorých je cudzinec štátnym občanom, alebo v prípade apolitov štát ich posledného bydliska.

7 ORGANIZÁCIA AZYLOVÝCH ZARIADENÍ V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Podľa § 11 písmeno a) zákon č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov je Ministerstvo vnútra SR ústredným orgánom štátnej správy okrem iného aj pre vstup a pobyt cudzincov na územie SR, cestovné doklady, otázky azylantov a odídenčov. Uvedené kompetencie priamo súvisia s problematikou právneho postavenia cudzincov na území SR. Hoci je Ministerstvo vnútra SR ústredným orgánom štátnej správy, samotnú aplikáciu vykonávajú jej organizačné zložky. Medzi tieto zložky zaradzujeme najmä Migračný úrad a službu hraničnej a cudzineckej polície v rámci PZ SR.

Po vzniku samostatnej SR bola problematika utečencov riešená dvojcestne. Konceptné, organizačné a personálne otázky boli riešené Odborom cudzineckej polície a pasovej služby Prezídia PZ SR a Sekretariátom splnomocnenca vlády SR pre otázky utečencov. Tento stav sa zmenil až prijatím nariadenia Ministerstva vnútra SR č. 63/1993, ktorým sa zriadil Migračný úrad ako rozpočtová organizácia. Migračný úrad bol útvarom bezpečnostného úseku Ministerstva vnútra SR, pričom riaditeľ bol podriadený vedúcemu Úradu Ministerstva vnútra SR.¹²⁴

Právne postavenie, úlohy a organizáciu služby hraničnej a cudzineckej polície v súčasnosti upravuje zákon o PZ. Medzi základné úlohy služby hraničnej a cudzineckej polície zaraďujeme:

- a) úlohy vyplývajúce z vybavovania osôb na hraničných priechodoch a medzinárodných letiskách,
- b) úlohy súvisiace s povoľovaním pobytu cudzincov na území SR,
- c) úlohy zamerané na vydávanie cestovných dokladov SR,
- d) úlohy, ktorými sa zabezpečuje ochrana civilnej leteckej dopravy a
- e) úlohy súvisiace s udeľovaním víz a realizáciou vízového režimu SR.¹²⁵

Činnosť Migračného úradu sa zameriava najmä na plnenie úloh spojených s migráciou osôb na územie SR a rozhodovanie o priznaní postavenia utečenca cudzincovi v prvostupňovom správnom konaní. Migračný úrad ďalej zabezpečuje realizáciu úloh spojených s integráciou utečencov a presídlencov, starostlivosťou o odídenčov,

¹²⁴ Balga, J.: *Cudzinec ako personálny substrát štátu*. 2002. s. 72

¹²⁵ Balga, J.: *Základy azylového práva*. 2001. s. 66

koordináciou, koncepciou, legislatívou a úlohami, ktoré jej vyplývajú zo všeobecne záväzných právnych predpisov a uznesení vlády SR týkajúcich sa migračnej politiky. Okrem spomenutých kompetencií, Migračný úrad zabezpečuje aj činnosti súvisiace s aproximáciou práva SR s právom EÚ v oblasti utečeneckej problematiky, vykonáva organizačnú a riadiacu činnosť v otázkach záchytu a pobytu utečencov, zabezpečuje prevádzku azylových zariadení v SR a zodpovedá za rozhodovanie o žiadostiach o udelenie azylu.

Organizačnú štruktúru Migračného úradu tvoria tieto odbory: organizačný a právny odbor, procedurálny odbor, odbor migrácie a integrácie, odbor ekonomiky a prevádzky, dublinské stredisko a odbor dokumentaristiky a zahraničnej spolupráce.

Ministerstvo vnútra SR v záujme plnenia medzinárodných záväzkov, ktoré mu vyplývajú zo Ženevského dohovoru, vytvára vhodné podmienky na zriaďovanie a prevádzkovanie azylových zariadení. Migračný úrad zodpovedá za prevádzku azylových zariadení (t. j. záchytného tábora v Humennom, pobytového tábora v Opatovskej Novej Vsi a pobytového tábora v Rohovciach) a integračného strediska vo Zvolene. Azylovým zariadením je aj prijímacie centrum a humanitné centrum. Riaditeľ Migračného úradu zriaďuje, v súvislosti s plnením Schengenskej dohody na účely konania o azyle, špeciálne prijímacie centrá, ktoré sa nachádzajú v priestoroch medzinárodných letísk (t. j. v Bratislave, Košiciach a Poprade).

V SR sa využíva systém kolektívnych ubytovacích zariadení. Ide o nehnuteľnosti, ktoré boli vo vlastníctve štátu a v správe Ministerstva vnútra SR, čiže nebolo potrebné vynaložiť finančné prostriedky na kúpu týchto nehnuteľností. Bolo nevyhnutné vynaložiť financie len na rekonštrukciu a následnú údržbu.

Migračný úrad v zmysle zabezpečenia určitých štandardov a kvality vykonáva pravidelné kontroly v azylových zariadeniach. V rámci týchto kontrol sa monitoruje kvalita služieb poskytovaných mimovládnyimi organizáciami, ktoré pôsobia v jednotlivých táboroch. Sociálni pracovníci mimovládnych organizácií posielajú Migračnému úradu každý deň správy o dianí v tábore, ako aj správy o prípadných sťažnostiach žiadateľov.

Obsadenosť jednotlivých táborov monitorujú najmä vedúci pracovníci jednotlivých táborov, ktorí v prípade potreby podávajú hlásenia o zvýšenom počte žiadateľov. Migračný úrad má k dispozícii aj informačný systém MIGRA, v ktorom je možné sledovať aktuálny stav žiadateľov v jednotlivých azylových zariadeniach.

V prípade prílevu veľkého počtu žiadateľov má Migračný úrad pripravených niekoľko alternatív. Jednou z nich by bolo dočasné navýšenie počtu postelí v jednotlivých

táboroch. V takomto prípade by sa tiež urýchlilo konanie o udelenie azylu. Migračný úrad počíta aj s alternatívou využitia zariadenia v Gabčíkove, ktoré momentálne vlastní Slovenská technická univerzita. Ďalšou z možností je vytvorenie nových zariadení v budovách, ktoré sa nachádzajú vo vlastníctve štátu a v správe Ministerstva vnútra SR. Tieto riešenia sa týkajú len ubytovacích kapacít, no v prípade dlhodobejšieho tlaku by bolo potrebné zamestnať aj viac vyškolených pracovníkov.

7. 1 Pobyť v záchytnom tábore

Záchytný tábor je účelové zariadenie Migračného úradu, v ktorom sa zabezpečujú prvotné úkony azylového konania a vykonávajú sa zdravotné prehliadky žiadateľov o azyl. Taktiež sa zabezpečuje ich dočasné ubytovanie, ktoré je spravidla na dobu 30 dní pred ich umiestnením v pobytovom tábore. Dĺžka pobytu závisí od stanoviska lekára, ktorým sa ukončí karanténny stav, ako aj od uskutočnenia základných právnych úkonov.

V minulosti boli na území SR zriadené záchytné tábory, ktoré sa buď zrušili, alebo boli pretransformované na pobytové tábory. Medzi tábory, ktoré boli zrušené, zaradzujeme záchytný tábor v Adamov - Gbely, záchytný tábor Vlasy a záchytný tábor v Gabčíkove.

Na území SR je v súčasnosti zriadený len jediný záchytný tábor, ktorý sa nachádza v Humennom, v areáli bývalých vojenských kasární. Otvorený je od 9. júna 2006, kým do prevádzky bol spustený 1. decembra 2006. Doteraz v ňom umiestnili vyše 4 500 žiadateľov o azyl, pričom najviac utečencov pochádzalo z Afganistanu, Somálska a Gruzínska. Od roku 2009 slúži časť ubytovacej kapacity záchytného tábora aj ako Núdzové tranzitné centrum (Emergency Transit Centre - ETC). Toto centrum slúži na poskytnutie dočasného útočiska utečencom, ktorých situácia v utečeneckom tábore je dlhodobo neudržateľná a ktorí boli vybraní na presídlenie do tretej krajiny.

Záchytný tábor je tzv. karanténny tábor, v ktorom každý cudzinec podstupuje zdravotnú prehliadku. Počas tejto karantény (t. j. obdobie od vstupu do tábora až do času, kým neprídu výsledky, ktoré potvrdzujú jeho zdravotný stav) sa musí cudzinec zdržiavať v areáli tábora. Celý objekt záchytného tábora je prísne strážený kamerovým systémom a k jeho bezpečnosti dopomáha súkromná bezpečnostná služba.

Za prevádzku záchytného tábora je zodpovedný jeho zriaďovateľ, t. j. Migračný úrad a konkrétne riaditeľ úradu, ktorým je Ing. Bernard Priel. Za činnosť a prevádzku záchytného tábora sa riaditeľovi zodpovedá vedúca pracovníčka tábora Ľubov Šaková.

Medzi zamestnancov záchytného tábora patria: zamestnanci prevádzkového oddelenia, zamestnanci procedurálneho odboru (t. j. pracovníci prvého kontaktu a tzv. rozhodovači – osoby rozhodujúce o tom, či sa cudzincom udelí azyl na území SR), sociálni pracovníci, zamestnanci Dublinského strediska, zamestnanci centra podpory a zamestnanci mimovládnych organizácií zaoberajúcimi sa starostlivosťou o azylantov.

Lôžková kapacita záchytného tábora je 524 osôb a počas prevádzky nenastala situácia, že by z dôvodu obsadenosti nebolo možné do tábora prijať ďalších žiadateľov. V prípade, že by došlo ku krízovému stavu a bolo by potrebné umiestniť do tábora viac žiadateľov ako je kapacita tábora, tak v tom prípade je možné zrušiť učebne a modlitebne, ktoré sú zriadené vo voľných izbách. Počet cudzincov umiestnených v táboch sa pohybuje v závislosti od ročného obdobia. Napríklad v zimných mesiacoch je ich počet o niečo nižší ako v letných mesiacoch.

Podmienky pobytu cudzincov v záchytnom táboch upravuje podľa § 41 zákona o azyle Ministerstvo vnútra SR vnútorným poriadkom a všetci cudzinci v ňom umiestení sú povinní ho rešpektovať. Jeho porušovanie zo strany cudzincov je sankcionované odňatím vreckového, ktoré je jedinou sankciou. O odňatí vreckového rozhoduje riaditeľ Migračného úradu. Ministerstvo vnútra SR vo vnútornom poriadku ustanoví najmä časový rozvrh poskytovania stravy, výšku vreckového a časový rozvrh jeho výplaty, časový rozvrh doručovania písomností a podmienky opustenia azylového zariadenia.

Podľa vnútorného poriadku záchytného tábora je žiadateľ povinný dodržiavať vnútorný poriadok, podrobiť sa zdravotnej prehliadke podľa pokynov, zdržiavať sa v táboch do oznámenia kladného výsledku zdravotnej prehliadky, dodržiavať pravidlá osobnej hygieny, udržiavať čistotu a poriadok v ubytovacích a spoločenských priestoroch, rešpektovať zásady občianskeho spolužitia, dodržiavať čas určený na výdaj stravy, dodržiavať nočný klud, či dodržiavať čas na prevzatie písomností a poštových zásielok. Podľa vnútorného poriadku nesmú žiadatelia donášať a používať v táboch alkoholické nápoje, omamné látky a iné životu škodlivé látky, ako aj vstupovať do tábora pod vplyvom týchto látok, používať v ubytovacích priestoroch bez súhlasu vedúceho elektrické spotrebiče (okrem sušiča na vlasy a holiaceho strojčeka), donášať a chovať akékoľvek zvieratá.

Vstup cudzej osoby do záchytného tábora nie je možný a to z toho dôvodu, že v celom azylovom zariadení je karanténny stav. Možnosť vstupu cudzej osoby do azylového zariadenia upravuje § 40 zákona o azyle, podľa ktorého sa cudzia osoba musí obrátiť na Ministerstvo vnútra SR, resp. na Migračný úrad so žiadosťou o povolenie vstupu do

azylového zariadenia, ktoré následne vydá povolenie. Pohybovať sa v azylovom zariadení môže iba v prítomnosti zamestnanca tohto zariadenia.

Zdravotná starostlivosť žiadateľov sa zabezpečuje v ambulancii, ktorá sa nachádza priamo v tábore a vykonávajú ju doktorka so sestričkou, ktoré sú v tábore osem hodín denne. Pri ambulancii sa nachádza čakáreň, v ktorej cudzinci čakajú na vyšetrenie, keďže sa tu vykonávajú vstupné zdravotné vyšetrenia a žiadatelia sem často prichádzajú vyčerpaní po dlhej ceste. Výsledky prehliadky sa vyvesujú na nástenke, na ktorej sú žiadatelia označení identifikačným číslom a nie menom a priezviskom. Trikrát do týždňa chodí vyšetrovať cudzincov aj zmluvný lekár. Ak je potrebná kontrola u lekára špecialistu, tak v tom prípade môže cudzinec takého lekára navštíviť v sprievode zamestnanca záchytného tábora. Sociálne a psychologické poradenstvo zabezpečujú vlastný zamestnanci tábora, ktorí sú na to určení. Popri nich poradenstvo vykonávajú aj dvaja sociálni zamestnanci mimovládnych organizácií zaoberajúcich sa starostlivosťou o azylantov.

Voľnočasové aktivity realizujú v záchytnom tábore mimovládne organizácie. Jednou z nich je projekt z fondov EÚ „Obec Rovné – pomoc žiadateľom o azyl,“ ktorý má na starosti všetky spoločensko-kultúrne a športové aktivity. V záchytnom tábore môžu žiadatelia využívať športové ihrisko, posilňovňu, detskú miestnosť, spoločenskú a televíznu miestnosť, kde môžu sledovať prostredníctvom satelitu televízne programy vo svojom rodnom jazyku. Žiadatelia môžu vo voľnom čase využívať knižnicu, kde je možnosť pripojenia na internet. Okrem iného sa organizujú rôzne športové a kultúrne podujatia, napríklad športové zápasy, kurzy varenia a pod. Dvakrát do týždňa sa v tábore vyučuje slovenský jazyk.

Cudzinci sa stravujú v spoločnej jedálni, ktorá je súčasťou areálu záchytného tábora. Dospelí cudzinci majú nárok na tri teplé jedlá počas dňa. Osoby mladšie ako 18 rokov, chorí, cudzinci vyššieho veku a tehotné a dojčiace ženy majú nárok až na päť jedál denne, pričom tri z nich sú teplé. Strava sa poskytuje vo forme hotového jedla a vydáva sa v určených časoch.

Poskytovanie hotového jedla sa javí čiastočne ako negatívum, keďže žiadatelia nemajú možnosť si sami navariť. Pri vytváraní jedálneho lístka sa prihliada na špecifiká jednotlivých kultúr. Spočíva to v nepoužívaní surovín, ktoré nesmú napríklad konzumovať žiadatelia, ktorí sú moslimského vierovyznania. Varí sa aj typická slovenská kuchyňa, v ktorej prevažujú zemiaky, kyslá kapusta, múka a strukoviny. Pri súčasnom podávaní

hotových jedál predstavuje stravná jednotka na suroviny na jednu osobu 2,66 €. Stravný limit sa zvyšuje žiadateľovi mladšiemu ako 18 rokov o 0,66 € na desiatu a olovrant.

Raz mesačne dostávajú žiadatelia tzv. hygienický balíček, ktorý pre muža obsahuje toaletné mydlo, 3 kusy toaletného papiera, šampón na vlasy, zubnú pastu, prášok na pranie (500 gramové balenie), 5 kusov jednorazových žiletiek a raz štvrťročne dostávajú zubnú kefku a penu na holenie. Ženy dostávajú raz mesačne 2 balenia hygienických vložiek.

Počas pobytu v záchytnom tábore má cudzinec v ňom umiestnený nárok okrem priamej materiálnej pomoci aj na malú finančnú pomoc, tzv. vreckové. Výška vreckového pre dospelého žiadateľa je vo výške 0,40 € a 0,27 € pre osoby mladšie ako 18 rokov. Ide o sumu pre jedného cudzinca a za jeden deň. Spomenutá výška sa môže zvýšiť až do sumy 1,20 € na osobu a deň a to v prípade prospešnej práce pre tábor (napríklad zveľad'ovaním areálu tábora alebo starosťou o knižnicu). Vreckové sa vypláca v hotovosti, a to desiaty deň v mesiaci, spätne za predchádzajúci kalendárny mesiac.

Zákon o azyle v § 22 odseku 8 taxatívne ustanovuje prípady, v ktorých žiadateľovi nepatrí vreckové. Neprisľúcha mu, ak ide o opakovanú žiadosť o udelenie azylu a predchádzajúce konanie bolo zastavené, sa žiadateľ pokúsil o neoprávnený vstup na územie iného štátu, dobrovoľne opustil územie SR a následne bol vrátený späť, je v pracovnoprávnom vzťahu alebo má iný príjem najmenej vo výške životného minima pre jednu plnoletú osobu alebo ak o tom rozhodlo Ministerstvo vnútra SR.

Dalo by sa polemizovať o tom, či je suma vreckového postačujúca pre cudzincov umiestnených v azylových zariadeniach, najmä ak si uvedomíme, že ide o mesačnú sumu približne 12 € na osobu. Treba taktiež zohľadniť fakt, že sa cudzincom poskytuje priamo v tábore bezplatné ubytovanie, stravovanie, zdravotná starostlivosť, sociálne a psychologické poradenstvo a bezplatne majú aj určité materiálne a základné hygienické vybavenie.

Vyspelé európske krajiny majú túto sumu o niečo vyššiu. Ako príklad by som spomenul Švédsko, ktoré dospelým cudzincom umiestneným vo svojich azylových zariadeniach poskytuje výšku vreckového až 7 € na osobu a za jeden deň. Vo vyspelých krajinách západnej Európy je výška vreckového podobná tej, ktorú poskytujú vo Švédsku.

Používanie vreckového nie je zo strany zamestnancov záchytného tábora žiadnym spôsobom kontrolované. Je na cudzincoch, ako s vreckovým vynaložia. Podľa skúseností pracovníkov azylových zariadení, žiadatelia využívajú vreckové najčastejšie na nákup cigariet, vecí osobnej potreby, kávy, čaju alebo na nákup telefónnych kariet.

Opustiť záchytný tábor môže žiadateľ o azyl len na základe priepustky, a to až následne po oznámení kladného výsledku jeho zdravotnej prehliadky. Žiadosť o priepustku

si podáva žiadateľ deň vopred a na úradnom tlačíve. V ňom sa uvádza aj čas, na ktorý chce cudzinec opustiť záchytný tábor.

Priepustku na dobu do 24 hodín vydáva vedúci tábora alebo ním poverený zamestnanec záchytného tábora. Ak už bol so žiadateľom vykonaný vstupný pohovor, môže požiadať o priepustku až na dobu do 7 dní. Počas vychádzky nie je cudzinec kontrolovaný zamestnancami záchytného tábora. Od zriadenia záchytného tábora v Humennom sa stali prípady, že cudzinci, ktorým bola schválená priepustka sa už doň nevrátili. Tieto prípady však nie sú zriedkavé. Prevažne ide o cudzincov, ktorý SR považovali len ako tranzitnú krajinu ich cesty do vyspelých krajín západnej Európy.

Pobyt v záchytnom tábore sa končí ukončením karantény. Následne je zdravý žiadateľ o azyl premiestnený do jedného z pobytových táborov, kde čaká na rozhodnutie o udelení azylu.

7. 2 Pobyt v pobytových táboroch

Pobytový tábor je účelové zariadenie Migračného úradu, v ktorom sa zabezpečuje komplexná starostlivosť o žiadateľov o azyl, a to až do času ukončenia konania o udelenie azylu. V prípade, že žiadateľ získa azyl, môže byť na základe rozhodnutia Migračného úradu na nevyhnutný čas ubytovaný v niektorom z pobytových táborov, najviac však na dobu troch mesiacov. Hlavným rozdielom medzi záchytným a pobytovým táborom je to, že v pobytovom tábore môže žiadateľ podať aj dlhodobú priepustku v trvaní až po dobu troch mesiacov.

Medzi pobytové tábory, ktoré sú zriadené na území SR patrí pobytový tábor v Opatovskej Novej Vsi a pobytový tábor v Rozhanovciach. Tieto tábory boli pretransformované zo záchytných táborov v roku 2007, pričom pobytový tábor v Opatovskej Novej Vsi slúži hlavne pre zraniteľné osoby. Neustanovuje to žiadny právny predpis, ale iba prax Migračného úradu. V oboch pobytových táboroch je kapacita po 140 lôžok, s možnosťou rozšírenia v prípade potreby.

Ministerstvo vnútra SR pri umiestňovaní cudzinca v azylovom zariadení postupuje podľa § 39 zákona o azyle. Pri určení, v ktorom pobytovom tábore budú žiadatelia umiestnení, sa berie do úvahy niekoľko faktorov. Primárnym faktorom je zistenie, či ide o zraniteľnú osobu. Či by mohlo ísť o zraniteľnú osobu, si všímajú už pracovníci prvého kontaktu, sociálni pracovníci a pracovníci vykonávajúci vstupný pohovor. Ďalším

faktorom je kapacita táborov. Migračný úrad monitoruje vyťaženosť jednotlivých azylových zariadení a aj podľa toho rozhoduje o umiestnení žiadateľa do konkrétneho pobytového tábora. Zároveň je stanovený maximálny možný počet žiadateľov, ktorých možno v zariadení umiestniť. Pri umiestňovaní žiadateľov v pobytových táboroch sa berú do úvahy aj rodinné väzby tak, aby rodinní príslušníci boli umiestňovaní spolu.

Je potrebné uviesť, že zákon o azyle nepozná definíciu zraniteľnej osoby, no § 2 odsek 7 zákona o pobyte cudzincov už tento pojem uvádza. Zraniteľnou osobou je najmä maloletá osoba, osoba so zdravotným postihnutím, obeť obchodovania s ľuďmi, osoba staršia ako 65 rokov, tehotná žena, slobodný rodič s maloletým dieťaťom a osoba, ktorá bola vystavená mučeniu, znásilneniu alebo iným závažným formám psychického, fyzického alebo sexuálneho násillia.

Na základe písomnej žiadosti môže byť žiadateľovi umožnený pobyt aj mimo pobytového tábora. Podmienkou je, aby mal žiadateľ dostatok finančných prostriedkov na to, aby si uhradil všetky výdavky spojené s pobytom mimo tábora alebo mu zabezpečí ubytovanie aj úhradu výdavkov spojených s pobytom iná osoba, ktorá o tom písomne predloží čestné vyhlásenie. Takou osobou môže byť iba občan SR s trvalým pobytom na území SR alebo cudzinec, ktorému bol na území SR udelený pobyt. V prípade splnenia podmienok, je zamestnanec procedurálneho odboru Migračného úradu oprávnený žiadateľovi povoliť pobyt mimo tábora vydaním dlhodobej priepustky.

Žiadateľom o azyl sa poskytuje bezplatné ubytovanie, stravovanie v rámci tábora, neodkladná zdravotná starostlivosť, psychologické a právne poradenstvo, vreckové, či materiálne a hygienické vybavenie nevyhnutné pre jeho pobyt v pobytovom tábore.

V pobytovom tábore sa vytvárajú pre cudzincov vhodné podmienky na kultúrno-spoločenské a športové vyžitie, na výučbu základov slovenského jazyka a návštevu rekvalifikačných kurzov. Voľnočasové aktivity sa uskutočňujú v úzkej súčinnosti s mimovládnyimi a medzinárodnými organizáciami.

V Opatovskej Novej Vsi, okrem už spomínaných voľnočasových aktivít pri záchytnom tábore, majú k dispozícii aj skleník, kde si pestujú vlastnú zeleninu a hobby dielňu. V pobytovom tábore v Rohovciach majú k dispozícii hrnčiarsky kruh a žiadatelia v ňom umiestnení majú možnosť sa zúčastniť aj tréningov miestneho futbalového klubu.

Deti cudzincov, ktoré sú umiestnené v pobytových táboroch a sú v predškolskom veku, môžu navštevovať predškolské zariadenia priamo v pobytových táboroch. Školopovinné deti žiadateľov môžu navštevovať základné školy v meste, v ktorom je zriadený pobytový tábor.

Žiadatelia umiestnení v pobytovom tábore už majú zväčša vstupný pohovor za sebou, a tak môžu žiadať o priepustku do 7 dní, ktorú vydáva vedúci pobytového tábora, resp. ním poverený zamestnanec. Ak s ním ešte nebol vykonaný vstupný pohovor, tak v tom prípade môže byť priepustka vydaná len na čas do 24 hodín.

7. 3 Pobyt v integračnom stredisku

Integráciu definuje zákon o azyle v § 2 písmeno u) ako proces začleňovania azylantov do spoločnosti. Jej cieľom je začlenenie cudzinca do spoločnosti, najmä získanie vhodného ubytovania a zamestnania. Počas pobytu je azylant povinný navštevovať kurz základov slovenského jazyka, ktorý zabezpečuje Ministerstvo vnútra SR.

Integračné stredisko je zariadením Migračného úradu, ktoré slúži na prechodné ubytovanie azylantov, ktorí sú tu umiestnení po udelení azylu. V súčasnosti je zriadené integračné stredisko vo Zvolene. V tomto zariadení má Migračný úrad k dispozícii 12 bytov, pričom kapacita zariadenia je 25 osôb, s možnosťou navýšenia v nevyhnutných prípadoch na 35 osôb pri zachovaní určitého štandardu bývania. Ak je kapacita aj vtedy nepostačujúca, môže plniť funkciu integračného strediska aj pobytový tábor.

Cudzinec, ktorému bol udelený azyl, môže požiadať Migračný úrad o ubytovanie v takomto zariadení. Ak bola žiadosť azylanta kladne vybavená, poskytne sa mu ubytovanie na základe „Zmluvy o ubytovaní“ uzatvorenej medzi ním a Migračným úradom na dobu určitú, najviac však na dobu šiestich mesiacov. Azylant je povinný prispievať na výdavky spojené s jeho pobytom v integračnom stredisku.

Ak po uplynutí zmluvy o ubytovaní nemá azylant zaistené iné ubytovanie, tak mu môže Migračný úrad výnimočne predĺžiť zmluvu o ďalšie tri mesiace. V takomto prípade je azylant povinný sám uhrádzať výšku nájomného a poplatky za služby spojené s užívaním ubytovacej jednotky. Stravovanie v integračnom stredisku si azylanti zabezpečujú individuálne.

7. 4 Projekt „Obec Rovné – pomoc žiadateľom o azyl“

Obec Rovné sa od 1. apríla 2013 zapojila do realizácie individuálneho projektu v rámci programu „Solidarita a riadenie migračných tokov“. Momentálne prebieha už druhý individuálny projekt zameraný na žiadateľov o udelenie azylu v SR.

Tento projekt má za cieľ pomáhať cieľovej skupine ľudí, ktorou sú osoby tretích krajín alebo osoby bez štátnej príslušnosti, ktoré na území SR žiadajú o udelenie azylu. Špecifickým cieľom projektu je zabezpečiť pre žiadateľov najmä nemateriálnu starostlivosť, t. j. sociálnu starostlivosť, právne služby, psychologickú starostlivosť či doplnkovú starostlivosť a materiálnu starostlivosť v podobe nákupu spotrebného materiálu a materiálu na voľnočasové aktivity (napríklad spoločenské hry, lopty a pod.), ktoré slúžia ku skvalitneniu pobytu žiadateľov v azylových zariadeniach. Projekt sa zameriava na žiadateľov o azyl, ktorí patria medzi zraniteľné osoby.

Projektový tím pozostáva z 5 sociálnych pracovníkov (3 pracovníkov v pobytovom tábore Opatovská Nová Ves a 2 pracovníkov v záchytnom tábore Humenné), 2 právnych poradcov a 2 psychologických poradcov. Tvorí ho personál s dlhoročnými skúsenosťami pri práci v oblasti azylovej problematiky a so žiadateľmi o azyl. Títo pracovníci poskytujú základné, sprievodné a doplnkové služby.

Pôsobnosť projektu je zameraná na dve zariadenia Migračného úradu, a to záchytný tábor v Humennom a pobytový tábor v Opatovskej Novej Vsi. V týchto táboroch sú každý deň prítomní sociálni pracovníci, ktorí dennodenne poskytujú individuálne či skupinové pohovory, riešia individuálne problémy, oboznamujú žiadateľov o vnútornom poriadku táborov a dôsledkov jeho porušovania a zabezpečujú výučbu slovenského jazyka. Sociálni pracovníci v oboch zariadeniach vyplňajú žiadateľom voľnočasové aktivity, čím preventívne prispievajú k psychickej pohode cudzincov.

Právne služby v záchytnom tábore poskytuje právny poradca, ktorý je v ňom prítomný každý pracovný deň. Jeho úlohou je oboznamovať žiadateľov o celej azylovej procedúre a o ich právach a povinnostiach, ktoré ako cudzinci na našom území majú. Ďalej im poskytuje možnosť právneho zastupovania pred Migračným úradom v konaní o udelenie azylu.

V oboch táboroch je prítomný jeden psychológ raz týždenne. Jeho náplňou práce je monitorovať psychický stav klienta. Prostredníctvom intervenčných rozhovor preventívne pôsobí na psychiku žiadateľa o azyl. V odôvodnených prípadoch môže cudzincovi odporučiť ambulantné vyšetrenie.

Pre žiadateľov so špecifickými zdravotnými problémami je zabezpečený nákup potrebnej stravy, či výživových doplnkov. Ide najmä o osoby, ktoré trpia hepatitídou, tuberkulózou a pod.

ZÁVER

V úvode práce som sa snažil priblížiť problematiku medzinárodného cudzineckého práva. Následne som definoval pojem cudzinec a jeho právne postavenie medzi obyvateľstvom štátu a druhy cudzineckých režimov. Až po definovaní základných pojmov som charakterizoval podmienky vstupu, pobytu a odchodu cudzincov zo štátu pobytu, ako aj vybrané práva a s tým spojené povinnosti cudzincov. V ďalších kapitolách som sa venoval problematike úzko súvisiacej s právnym postavením cudzincov, a to vyhostením cudzincov zo štátu pobytu, extradíciou v medzinárodnom práve, azylovým právom a organizáciou azylových zariadení v Slovenskej republike.

Mojim prvoradým cieľom bolo charakterizovať súčasnú právnu úpravu vydávania páchatel'ov trestných činov zo Slovenskej republiky do cudziny a priebeh konania o udelenie azylu na území Slovenskej republiky. Druhoradým a najpodstatnejším cieľom, ktorý som si v práci vymedzil, bola analýza organizácie azylových zariadení v Slovenskej republike, s dôrazom na pobyt žiadateľ'ov o azyl v jednom z azylových zariadení. Pre odbornejšie pochopenie problematiky azylantov som bol osobne v záchytnom tábore v Humennom, kde som mal možnosť dozvedieť sa o priebehu azylového konania v Slovenskej republike, ako aj o právach a povinnostiach cudzincov počas tohto konania.

Napriek počiatočným obavám, najmä zo strany štátnych občanov miest, v ktorých sú zriadené azylové zariadenie, spolunažívanie s cudzincami funguje bezproblémovo. Tieto obavy vyplývali z možnej hrozby, v podobe rozšírenia epidémie alebo zvýšenia kriminality v spomenutých mestách. Ako príklad by som mohol uviesť cudzincov umiestnených v záchytnom tábore v Humennom, kde doposiaľ nedošlo k spáchaniu trestného činu cudzincom.

Čo sa týka organizácie azylových zariadení v Slovenskej republike, tak v blízkej budúcnosti sa neuvažuje o zmene ich počtu. Je to odôvodnené tým, že pre ich plynulý chod sa vyžadujú minimálne dva pobytové tábory preto, aby bolo možné zabezpečiť oddelené ubytovanie zraniteľných osôb od ostatných žiadateľ'ov.

V súčasnosti by sa mohlo zdať, že inštitút diplomatickej ochrany v oblasti medzinárodnoprávnej ochrany ľudských práv a slobôd stráca svoj význam. No mnohé medzinárodné systémy ochrany ľudských práv neposkytujú dostatok prostriedkov slúžiacich na nápravu a rôzne rozhodnutia medzinárodných orgánov nie sú právne záväzné. Aj z tohto dôvodu je inštitút diplomatickej ochrany nevyhnutný pri ochrane ľudských práv.

Skúmaním danej problematiky som dospel k názoru, že vnútroštátna právna úprava právneho postavenia cudzincov na území istého štátu je dôležitá z hľadiska súčasnej doby a zvýšenej migrácie obyvateľstva. Hoci je táto úprava v každom štáte odlišná, no aj napriek tomu musí byť v súlade so všeobecnými zásadami medzinárodného práva a medzinárodnými zmluvami, ktoré štáty prijali za účelom úpravy danej problematiky.

Napriek mnohým neúspešným pokusom o ucelenú kodifikáciu právneho postavenia cudzincov v medzinárodnom práve, neexistuje multilaterálna medzinárodná zmluva, ktorá by upravovala aspoň základné práva a povinnosti cudzincov tak, ako to je u apolitov v Deklarácii o ľudských právach jednotlivcov, ktorí nie sú štátnymi občanmi krajiny, v ktorej žijú alebo u utečencov v Ženevskom dohovore s príslušným Newyorským protokolom. Preto by som navrhol prijatie takej medzinárodnej zmluvy, ktorá by upravovala aspoň taký okruh práv a povinností cudzincov, ktoré spadajú do minimálneho cudzineckého režimu.

Z hľadiska pripravovanej právnej úpravy sa v blízkej budúcnosti nepredpokladajú radikálne zmeny v právnej úprave medzinárodného cudzineckého práva. Azylový systém, tak ako momentálne funguje v Slovenskej republike, je z dlhodobého hľadiska pomerne stabilný a v tejto súvislosti sa neplánujú v dohľadnej dobe žiadne výrazné zmeny.

Som si vedomý, že tak významná a rozsiahla problematika, akou právne postavenie cudzincov v medzinárodnom práve nepochybne je, si vyžaduje oveľa väčší priestor k jej detailnejšiemu poznávaniu a spracovaniu. Preto chcem vyjadriť presvedčenie o výsostnej aktuálnosti tejto problematiky nie len v Slovenskej republike, ale aj v európskom či medzinárodnom meradle.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Knižné publikácie:

- AZUD, J. 2003. *Medzinárodné právo*. Bratislava : Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2003. 456 s. ISBN 80-224-0753-4.
- BALGA, J. 1998. *Cudzinecký režim*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 1998. 53 s. ISBN 80-8054-083-7.
- BALGA, J. a kolektív. 2000. *Slovenské cudzinecké právo*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2000. 225 s. ISBN 80-8054-136-1.
- BALGA, J. 2001. *Základy azylového práva*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2001. 80 s. ISBN 80-8054-184-1.
- BALGA, J. 2002. *Cudzinec ako personálny substrát štátu*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2002. 179 s. ISBN 80-8054-234-X.
- BALGA, J. 2012. *Azylové právo*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. 188 s. ISBN 978-80-7380-384-1.
- ČIŽINSKÝ, P. a kol. 2012. *Cudzinecké právo : práva a povinnosti cizinců a jejich rodinných příslušníků při vstupu a pobytu na území ČR*. Praha : Linde Praha, 373 s. ISBN 978-80-7201-887-1.
- CHOVANEC, J. 2013. *Základné ľudské a občianske práva a slobody v Slovenskej republike*. Bratislava : Procom, 2013. 207 s. ISBN 978-80-85717-31-0.
- DAVID, V., SLADKÝ, P., ZBOŘIL, F. 2008. *Medzinárodní právo veřejné s kazuistikou*. Praha : Leges, 2008. 432 s. ISBN 978-80-87212-08-0.
- IVOR, J. a kolektív. 2010. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. Druhé, doplnené a prepracované vydanie*. Bratislava : Iura Edition, 2010. 532 s. ISBN 978-80-8078-308-2.
- IVOR, J. a kolektív. 2010. *Trestné právo procesné. Druhé, doplnené a prepracované vydanie*. Bratislava : Iura Edition, 2010. 1049 s. ISBN 978-80-8078-309-9.
- KLUČKA, J. 2011. *Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť)*. Bratislava : Iura Edition, 2011. 725 s. ISBN 978-80-8078-414-0.
- KRÁĽ, J. a kolektív. 2004. *Ústavné garancie ľudských práv*. 1. vyd. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2004. 243 s. ISBN 80-7160-173-X.
- LAZÁR, J. a kolektív. 2006. *Občianske právo hmotné. Tretie doplnené a prepracované vydanie. I. zväzok*. Bratislava : IURA EDITION, 2006. 635 s. ISBN 80-8078-084-6.

MITTELMANNOVÁ, M., VOLANSKÁ, M., TUŽINSKÁ, H. 2009. *Vybrané práva cudzincov na území SR a kultúrna rozmanitosť*. Bratislava : Stimul, 2009. 108 s. ISBN 978-80-89236-76-3.

MRÁZ, S. 1996. *Základy medzinárodného práva verejného*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 1996. 218 s. ISBN 80-88751-66-7.

MRÁZ, S. 2011. *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2011. 282 s. ISBN 978-80-225-3148-1.

POTOČNÝ, M., ONDŘEJ, J. 2011. *Medzinárodní právo veřejné: Zvláštní část*. Praha : C. H. Beck, 2011. 532 s. ISBN 978-80-7400-398-1.

PRUSÁK, J. 2001. *Teória práva*. Bratislava : Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK v Bratislave, 2001. 331 s. ISBN 80-7160-146-2.

VRŠANSKÝ, P., VALUCH, J. a kolektív. 2013. *Medzinárodné právo verejné - Osobitná časť*. Bratislava : EUROKÓDEX, s. r. o., 2013. 544 s. ISBN 978-80-8155-003-4.

Periodiká:

PYTELOVÁ, K. 2009. *Medzinárodné utečenecké právo a nelegálna migrácia*. In *Almanach*. ISSN 1337-0715, 2009, roč. 4, č. 1, s. 145-154.

Právne predpisy:

Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb.

Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 135/1994 Z. z. o vyhostení osôb, ktorým bol uložený trest vyhostenia

Zákon č. 346/1990 Zb. o voľbách do orgánov samosprávy obcí v znení neskorších predpisov

Zákon č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov

Zákon č. 40/1993 Z. z. o štátnom občianstve Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov

Zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov

Zákon č. 202/1995 Z. z. Devízový zákon a zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon NR SR č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov

Zákon č. 303/2001 Z. z. o voľbách do orgánov samosprávnych krajov a doplnení Občianskeho súdneho poriadku v znení neskorších predpisov

Zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov

Zákon č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov

Zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon. č. 331/2003 Z. z. o voľbách do Európskeho parlamentu v znení neskorších predpisov

Zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

Zákon č. 475/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 154/2012 Z. z. o európskom zatýkacom rozkaze v znení neskorších predpisov

Medzinárodné dokumenty:

Charta OSN

Charta základných práv Európskej únie

Deklarácia o ľudských právach jednotlivcov, ktorí nie sú štátnymi občanmi krajiny, v ktorej žijú

Deklarácia o územnom azyle

Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd

Dohovor o právach dieťaťa

Dohovor o právnom postavení utečencov (Ženevský dohovor)

Dohovor proti mučeniu a inému krutému a neľudskému zaobchádzaniu alebo trestaniu

Dohovor o účasti cudzincov vo verejnom živote na miestnej úrovni

Dohovor o odovzdávaní odsúdených osôb

Dohovor o právnom postavení osôb bez štátnej príslušnosti

Európska dohoda o zrušení vízovej povinnosti utečencov

Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd

Európsky dohovor o vydávaní

Európska sociálna charta

Listina základných práv a slobôd

Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach

Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach

Návrh článkov o diplomatickej ochrane

Protokol týkajúci sa právneho postavenia utečencov (Newyorský protokol)

Všeobecná deklarácia ľudských práv (Charta ľudských práv)

Zmluva o Európskej únii

Zmluva o fungovaní Európskej únie

Internetové zdroje:

<http://jaspi.justice.gov.sk>

<http://eur-lex.europa.eu>

<http://www.minv.sk>

<http://www.unhcr-centraleurope.org/sk/>